

Bakalářská práce

název:

Válka bez vítězů

Vedoucí:
Ředitelka archivu AV hl.m Prahy
Doc. Alena Míšková
FSV UK

Vypracoval:
Bolchova Ekaterina
učo: 6981
FHS UK

V Praze 2007

Válka bez vítězů

Obsah:

Úvod

Kapitola I

Nejvýznamnější hypotézy o čečenském konfliktu

1. Osobností vlivy a vlivy zájmových skupin
2. Ruská vnitřní politika a problém Čečenská (Rusko: Čečensko jako vnitřní záležitost RF, další aspekty vlivu čečenského konfliktu na domácí politiku (a *vice versa*))
3. Mezinárodní vlivy
4. Shrnutí rozboru hypotéz o čečenském konfliktu

Kapitola II

Základní informací o Čečensku

1. regionální vymezení Čečenska,
2. sčítání obyvatel,
3. sociální struktura čečenské společnosti – klany,
4. náboženství, religiózní pozadí války

Kapitola III

Pohled do historii

1. Čečenci a Rusko: těžká cesta integrace
2. Čečensko jako součást USSR
3. Sociální-ekonomická a demografická situace ČÍ ASSR ke konci 80. let, začátek budování národního uvědomění v republice
4. Rozpad SSSR a jeho dopad na ČÍ ASSR, Narůst protiruských nálad

Kapitola IV

První čečenská válka

- 1 Podstata čečenského konfliktu
- 2 Boj o ropu a přerozdělení vlastnictví
- 3 Proč v Čečensku umlkly zbraně
- 4 Čečensko – oběť nové těžební strategie
- 5 Cíle ozbrojeného konfliktu
- 6 Chasavurtské dohody

Kapitola V

Druhá čečenská válka

1. Vláda maschadovského režimu
- 2 Čečensko – základná mezinárodního terorizmu
- 3 Politika Kremlu

- 4 Počátek druhé čečenské kampaně
- 5 Následky konfliktu
6. Jaké konkrétní rozdíly lze najít mezi první a druhou čečenskou válkou?
7. Současná situace v Čečensku (aktualizace k únoru 2005)

Kapitola VI

Osvětlení čečenského konfliktu v mediích

1. osvětlení konfliktu v ruských mediích
2. osvětlení konfliktu v světových a českých mediích a možností mírového řešení a
3. **závěr**

Dodatek:

1. Hlavní postavy konfliktu v Čečensku
2. Přehled velkých teroristických a dalších útoků, k nimž došlo během současného čečenského konfliktu (od září 1999)

Úvod

V této informační studii, pokusím se zjistit pravdu o Čečenské válce. Každý kdo čte a poslouchá zprávy o boji v Čečensku, které poskytují nám media, musí si klást základní otázku: Kdo má v tom konfliktu pravdu? Čečenci, kteří bojují o vlastní stát?(vlastně je nutné zjistit jestli se to musí považovat za národní válka nebo boj menší skupiny uvnitř Čečenska) anebo Rusko, které bojuje proti teroristům? A hned poté se nabízejí další otázky: Proč bojují v Čečensku? Kdo byl největší zločinec, Putin nebo Maschadov? Měl svět zasahovat? Už se ta válka skončila nebo je to jenom přestávka? A především – jaká je pravda?

V tomto textu budu se snažit ukázat komplexní a zároveň co nejvíc objektivní obraz situace v Čečensku.

Kapitola I

Nejvýznamnější hypotézy o čečenském konfliktu

O možných důvodech války existuje řada hypotéz, ale pokud je známo, nebyla ani jedna z nich dostatečně faktograficky podepřena, takže není možné tyto hypotézy podrobit vědecké kritice a na jejím základě vyvozovat další závěry (například pokusit se o typologizaci konfliktu). Většina hypotéz se objevila v publikacích pro širší veřejnost, nejedná se o vědecké práce. Ačkoli nejsou tak dostatečně podložené, aby je bylo možné na potřebné úrovni analyzovat a podrobit kritice, se musí zminut několika nejčastěji uváděných hypotézách – důvodech čečenského konfliktu.

Hypotézy konfliktu se dá rozdělit do tři skupin: individuální (osobní vlivy a vlivy zájmových skupin), domácí (ruská vnitřní politika a problém Čečenská), mezinárodní (vliv mezinárodních faktorů). Každou skupinu lze pracovní rozdělit nejméně na dvě části, část čečenskou a ruskou. Čečenská část vypovídá o čečenském pohledu na problém, ruská o pohledu ruském. Na mezinárodní úrovni se přidá třetí a další pohled – například USA. USA může zastupovat pohled světového společenství v tom smyslu, že USA mají v dnešním

světě vedoucí roli, reprezentují a rozšiřují zastupitelskou demokracii a jisté pojetí práv člověka a národů (kolektivů), které se stalo základem Charty OSN a de iure se k němu hlásí i Ruská federace. Postoje USA a EU se v případě čečenské krize v podstatě shodují. Roviny analýzy nejsou přesně ohraničené, často lze jevy zařadit do několika, podle pohledu, ze kterého daný aspekt (jev) se posuzuje. Nejmarkantněji se prolínají jevy dá ilustrovat v čečenském případě v rovině osobnostních vlivů a domácí politiky.

1. Osobnostní vlivy a vlivy zájmových skupin:

Rusko: je pravděpodobné, že čečenský konflikt napomohl změně mocenských poměrů v ruské armádě, upevnění moci některých jejích špiček. V této souvislosti se často mluví se o armádních špičkách bývalého západního okruhu, tj. Armád umístěných v místnosti na území východních Německa, Polska a Československa. Již v souvislosti s jejich odchodem v výše jmenovaných zemí byly zmiňovány případy rozprodávání zbraní a majetku Sovětské armády. Celkově odchod znamenal pro armádní špičky zhoršení ekonomické situace rodin, zmenšení prestiže. (Tento proces je ještě výraznější v rovině domácí politiky.)

Čečenský konflikt napomohl v Rusku všem, kdo si nepřáli stabilizaci situace. Stabilizace současné situace znamená změnu tradičních vazeb na centrum. Demokratizace Ruska vede k jeho decentralizaci. Decentralizace znamená pro centrum ztrátu vlivu. V ruských mocenských a ekonomických špičkách je řada těch, kdo na decentralizaci a demokratizaci nemají nejmenší zájem. Moskva po dlouhé období těžila ze svého monopolního postavení prostředníka v obchodě. Nejnovější události ukazují, že regiony mohou obchodovat i bez prostředníka. Pro Moskvu tento vývoj znamená hrozivé nebezpečí ztráty výsadního postavení.

Pro ruského prezidenta Borise Jelcina znamenalo eventuální oddělení Čečenska připustit slabost ruského státu a prezidenta. Vítězství v čečenské válce by upevnilo státní moc a zvýšilo prestiž prezidenta hlavně na domácí politické scéně. Boris Jelcin byl pravděpodobně jednou z klíčových postav na ruské straně. Zdá se, že do vypuknutí konfliktu v ozbrojené formě, tedy do prosince 1994, byly v Čečensku jen dvě osobnosti schopné sjednotit podstatnou část národa. Těmito osobnostmi byl Dudajev a Ruslan Chasbulatov, bývalý předseda parlamentu RSFSR, který byl jedním z neaktivnějších odpůrců prezidenta Jelcina ve sporu s parlamentem v roce 1993. Je možné, že Chasbulatov byl právě z důvodu své účasti na puči v roce 1993 pro Jelcina natolik nepřijatelnou politickou figurou, že v Jelcinových očích nepředstavoval možnou alternativu ke generálu Dudajevovi.

Nezanedbatelnou roli při rozhodování o konfliktu v Čečensku hrála a hraje i ruská kultura. V tomto kontextu se tím myslí souhrn ruských mýtů, tradic (například mýtu o ideji spasitelství, Rusko jako zachránce Evropy před Asií, Rusko jako hradba ortodoxního křesťanství proti islámu, tradice expanzionismu, imperialismu, absence vůle ke konsensu, odlišné vnímání práva národa na sebeurčení). Tato politická kultura se projevila v rozhodovacím procesu a ještě ho ovlivnila (jestřábi versus umírnění).i tomto případě je úroveň individuální úzce propojena s úrovní domácí politiky.

Čečensko: na čečenské politické scéně se nejvýrazněji profiloval generál Dudajev a jeho stoupenci (jeho zástupce a nástupce Jandarbijev, ministři hospodářství, financí...). Rozebrat možné důvody, které vedly Dudajeva k nekompromisní politice je obtížné, můžeme však tvrdit, že převažovaly důvody individuální, jako je upevnění moci, snaha získat větší prestiž. Velkou roli hrálo Dudajevovo charisma, fanatičnost, vůle a ctižádost získat svému národu svobodu v podobě samostatnosti nebo velmi široké autonomie. Navíc pro Čečence je typická hrdost, která jim nedovoluje se vzdát a vede je při rozhodování do extrémních poloh. V případě, že by Dudajev zaváhal a vyzval svůj národ

k nějaké formě kapitulace, s velkou pravděpodobností by to pro něj znamenalo ztrátu pozice uznávaného vůdce, ztrátu cti v čečenské společnosti a byl velmi do Čečenska speciální komando, které by Dudajva odstranilo. Nezdá se, že tudy vede cesta k řešení. *(Nicméně jsem přesvědčena, že na ruské straně bylo ještě mnoho jiných důvodů, proč Dudajeva nebylo vhodné zabít, alespoň pro určitou dobu.)*

Na druhé straně je možné, že v případě, kdy by se k moci v Čečensku dostal na samém počátku vyostřování konfliktu někdo méně radikální a charismatický, než byl Dudajev, situace by se vyvíjela odlišně. Možný scénář by se snad podobal případu Tatarstánu, kde došlo k uklidnění situace po podpisu smlouvy s RSFSR.

V Čečensku panoval v posledních měsících a možná letech před ruskou invazí autoritativní nedemokratický režim, kde demokraticky zvolená „věrchuška“ měla přístup k velké části národního hospodářství (ropa, příjmy z transportu ropy, rafinování) a pravděpodobně se podílela na určitých zločinných operacích ve finančním a bankovním sektoru. Prokázat tyto hypotézy se mi nepodařilo, bezesporu by bylo možné se odkazovat na ruský tisk, ale zdá se to není důvěryhodný pramen.

V souvislostech individuální politiky se nabízí úvaha, do jaké míry byl vývoj čečenského konfliktu předurčen osobnostmi, které se v jeho jednotlivých fázích dostaly ne vedoucí místa jak v politice, tak v armádě a v ekonomických strukturách. Po seznámení se s situací v té míře, v jaké to dovoluje tisk, je logicky se přiklánět k názoru, že úloha osobností v tomto konfliktu byla velmi významná, pokud ne rozhodující. Úloha osobností v dějinách se zvyšuje v obdobích nestability, kde je pro silné osobnosti jednodušší uchopit a udržet moc. Takovým obdobím konec 80. a začátek 90. let v Sovětském svazu jistě byl.

2. Ruská vnitřní politika a problém Čečenska

Rusko: Čečensko jako vnitřní záležitost Ruské federace

Ruská federace je jedním ze států, které vznikly rozpadem Sovětského svazu. Bělovežské dohody, na jejichž základě byl Sovětský svaz rozpuštěn, byly mnohokrát napadány jako protizákonné.¹

Čečensko je jedním z regionů, jehož právní postavení se za dob Sovětského svazu několikrát měnilo. Mezi lety 1918 a 1919 bylo součástí Těrské republiky. 20. ledna 1920 byla vyhlášena Horská ASSR. 30. listopadu 1922 z ní bylo Čečenské vyňato a dostalo status autonomní oblasti (AO). 15. ledna 1934 byla Čečenská AO sloučena s Ingušskou AO (ta vznikla 7.7. 1934) v jednu, čečeno-ingušskou AO. Dne 5.12.1936 byl jejich statut změněn na statut ASSR v rámci RSFSR. Mezi lety 1944 a 1957 celek právně neexistoval. Naposledy existovalo Čečensko znovu od roku 1957 spolu s Inguškem jako autonomní sovětská republika (ČIASSR).²

Od roku 1990 existovala Čečeno-ingušská republika, která však nebyla svazovou republikou Sovětského svazu. Takové republiky neměly podle zákonů Sovětského svazu možnost vystoupit z něj a osamostatnit se, toto právo měly jen starší republiky svazové, tj. v roce 1990 patnáct svazových republik.³

Z právního hlediska nemělo Čečensko právo vystoupit ze Sovětského svazu. Nicméně je důležité si uvědomit, že v konkrétním čečenském případě narážíme na střet dvou principů mezinárodního práva.

Ruská federace zdůrazňuje princip teritoriální integrity, který se staví proti separatistickým hnutím, která hrozí oddělením se od Ruské federace (a takovým

¹ Doktorka práv Mara Poliaková, spolupracovnice fondu Glasnost, vystoupení na pražském přípravném zasedání nevladního čečenského tribunálu, září 1996

² archiv ČTI

³ PhDr. Dimitrij Beloševský, zápisky z přednášek Rusko po 1991, které se konaly na FSV UK, v ZS 1995/96

hnutím čečenské národní hnutí ve své dnešní podobě je nebo ještě donedávna bylo). Čečenci pokazují na právo národa na sebeurčení.

Ruská federace pokládá Čečensko a s ním spojené problémy za svou vnitřní záležitost. Z ruského pohledu je Čečensko obsazené (a do velké míry ovládané) skupinou nelegálně ozbrojených separatistů, kteří se nevyhýbají teroristickým činům.⁴ Faktem je, že na území Čečenska nepracuje ruská administrativa, například nejméně od doby nástupu Dudajeva k moci nedochází k odvádění daní do federálního rozpočtu RF. Čečensko odmítá podepsat federační dohodu s Ruskou federací. Pokud na jeho území platí zákony, nejsou to zákony Ruské federace, ale zákony čečenské. Ruská federace porušuje ústavu, když vysílá armádu speciální jednotky bojovat proti vlastním občanům, tvrdíme-li, že Čečensko je součástí Ruské federace.⁵

Čečensko se od vyhlášení své nezávislosti snažilo o mezinárodní uznání, nebylo však uznáno žádným z významných států. Nevytahují se na něj normy mezinárodního práva.

Další aspekty vlivu čečenského konfliktu na domácí politiku (a vice versa):

Vojenská operace v Čečensku měla být krátkodobá. Z ruského pohledu se jednalo o jakousi „policijní“ akci za účelem nastoupení ústavního pořádku v oblastech, které se vymkly kontrole ruské administrativy. Rozpoutání vojenského konfliktu ale přineslo vyčerpávající válku, mnohem delší, než si většina lidí uměla před jejím počátkem představit.

Sledujeme-li ruskou politiku posledních sedmi let vůči Čečensku, můžeme tvrdit, že Rusko se o problém Čečenska nezajímalo vždy stejně intenzivně. Po pokusech z roku 1991 navrát Čečensko do Ruské federace se ruská politika omezila na ekonomickou blokádu, na nátlak jinými než násilnými prostředky. V této době měly pro Rusko jiné problémy (například ekonomik) vyšší prioritu, než zvládnutí odbojného Čečenska.

Pro ruskou armádu znamenal čečenský konflikt prospěch a debakl zároveň. Řadoví vojáci v konfliktu umírali, někteří jejích velitelé na konfliktu bohatli. Prohlášení ministra obrany Pavla Gračova o rychlé zteči hlavního města Čečenska Grozného, se ukázala jako nepravdivá.⁶ Není možné odhadnout jak velké částky se ztratila při cestě do Čečenska. Ruská armáda prodávala zbraně, a dá se domnívat, že ruskou armádou udávané ztráty materiálu jsou vyšší než skutečné. Na konfliktu bohatly armádní špičky, které si mohly dovolit odpisovat materiál v Čečensku a prodávat ho jinam.

V Rusku se v souvislosti s armádou mluví také o potřebě zbavit se zastaralého vybavení, aby bylo možné požadovat finance na nové.

Vedle otázky materiálu, hraje svoji roli otázka prestiže ruské armády. Ta byla před začátkem konfliktu nižší než kdy v dobách Sovětského svazu. Ruská armáda (Sovětská armáda) musela opustit území svých satelitů, Rusko ztratilo významnou část svého impéria, a tím ztratila jeho armáda doma prestiž. Po ruské „jestřáby“ mohla být blesková operace prostředkem, jak znovu nabýt prestiže, taková operace se ale nekonala a průběh války naopak ukázal, že ruská armáda (alespoň ty jednotky, které bojovaly v Čečensku) není schopna konflikt rozhodnout ve svůj prospěch.

Dá se ptát, proč v Čečensku bojovaly právě ty jednotky, které tam bojovaly.

Čečenského konfliktu účastnili převážně řadoví vojáci bez delšího armádního výcviku (základáci). Není možné říct, zda v ruské armádě opravdu nejsou jednotky lépe materiálně a lidsky (jde o profesionální výcvik) vybavené, a pokud sou, proč nebyly vyslány do Čečenska.

⁴ akce Šámila Basajeva v Bud'onovsku, akce u Kizljaru a vesnice Pervomajskoje, unesení lodě do Turecka

⁵ doktorka práv Mara Poliakova, spolupracovnice fondu Glasnost', vystoupení na pražském přípravném zasedání nevladního čečenského tribunálu, září 1996

⁶ E.D. Walker: The Crisis in Chechnya, <http://garnet.berkly.edu>

Čečensko:

V kontextu domácí čečenské politiky je vyústění konfliktu v otevřený násilný (ozbrojený) konflikt logickým důsledkem (či jedním z možných důsledků) konfrontační politiky Dudajeva režimu. Dudajev a jeho stoupenci věděli, jaký protivník stojí na druhé straně. Zdá se, že počítali i s eventualitou ozbrojeného konfliktu.

Situace v Čečensku v několika měsících předcházejících invazi ruských jednotek ministerstva vnitra a armády se blížila v několika aspektech občanské válce. (Situace je popsána v třetím oddíle této práce). Několik pokusů svržení Dudajeva režimu, nespokojenost obyvatel se zhoršující se ekonomickou situací, nevyjasněnost mezinárodního postavení Čečenska, neúspěchy Dudajevovy administrativy, rozpad školského systému, rozpad zdravotnického zabezpečení a další problémy vedly ke stavu, kdy Dudajevův režim fakticky podporovala asi polovina Čečenců. Nespokojenost Čečenců s režimem rostla a je pravděpodobné, že by za nějaký čas mohl vést ke svržení Dudajeva.

Ruská invaze tak Dudajeva mohla uchránit. Rozpolcenému čečenskému národu se ukázal jiný nepřítel a národ se semkl v boji proti němu. Invaze měla pro domácí politiku scénou zásadní význam – Dudajevovi stoupenci upevnili svoji moc, národ se sjednotil a začal bojovat proti ruskému agresoru. Problémy, které se zdály být důležité, se ukázaly jako nepodstatné v porovnání s tím, co Čečence čekalo v příštích měsících.

3. Mezinárodní vlivy

Rusko: Čečenský konflikt je pro Rusko největším problémem od rozpadu Sovětského svazu. Rozhodně mu nepřidal na mezinárodní scéně na prestiži, nicméně na druhé straně nevyvolal nijak odmítavé reakce. Protesty států proti zásahu Ruska v Čečensku byly ojedinělé a mírné.

Světové společnosti: USA se vyjádřily, že Čečensko považují za vnitřní záležitost Ruska. Jejich postoje nijak neliší dle postojů evropských zemí, výjimku tvoří několik zemí, například Nizozemí (protest proti čečenské válce inicioval nizozemský parlament) a některé pobaltské země. Ostatní protesty byly protesty jednotlivých osobností politického života (např. prezident ČR Václav Havel), ale stejně jako v ostatních případech nebyly podniknuty žádné konkrétní kroky, jež by Rusko jakkoli sankcionovaly. Naopak v době probíhajícího konfliktu byla Ruská federace přijata do Rady Evropy a od Mezinárodního měnového fondu dostala dalších 6 miliard dolarů na ekonomický rozvoj.⁷ Spojené státy a Evropská unie jasně ukázaly, že ekonomické zájmy a bezpečnostní zájmy jsou pro ně důležitější než ochrana lidských práv jednotlivců na Kavkaze či podpora práva národa na sebeurčení.

Region Kavkazu: Čečenský konflikt ovlivnil mezinárodní politiku v regionu Kavkazu. Aby lépe porozuměl vlivu čečenského konfliktu na zakavkazský region je potřebné udělat krátký exkurs do situace Zakavkazska.

Zakavkazské státy Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán patřily k prvním státům, které se chtěly oddělit od Sovětského svazu, resp. koloniální moci Ruska. Pro Rusy je těžké smířit se s ztrátou Zakavkazska, natož pak (byť jen v představách) Kavkazského hřebenu nebo jeho části. Situace Arménie byla v minulých 10 letech významně ovlivňována konfliktem s Ázerbájdžánem o Náhorní Karabach (ozbrojený konflikt začal v roce 1988 a trval s přestávkami 6 let). Ázerbájdžán Náhorní Karabach prakticky ztratil, ale na jeho ekonomickou situaci válka neměla tak zhoubný vliv jako na arménskou. Situace

---

⁷ Scott Parish, OSRI, Praha, přednáška na FSV UK, ZS 1996

Ázerbájdžánu se totiž od situace ostatních dvou zakavkazských zemí podstatně liší přinejmenším v tom, že má přístup k ropě a to pro něj znamená jistý zdroj příjmů. Gruzie je od počátku 90. let sužována dvěma vnitřními konflikty – v Abcházii a v jižní Osetii. V obou případech se jedná o separatistické hnutí, které v případě Abcházie vede k faktickému oddělení (Abcházie podporovaná Ruskem vyhrála válku s Gruzii), v případě jižní Osetie (válku prohrála) k velmi pozvolnému navazování diplomatických styků. Předpovídat kvalifikovaně další vývoj situace je dnes více než odvážné, nicméně někteří optimisté začínají mluvit o jisté konsolidaci situace.

Mluvit mezinárodní úrovni analýzy v kontextu vztahů subjektů mezinárodního práva není z pohledu Čechů dost dobře možné, vždyť Čečensko není subjektem mezinárodního práva. Můžeme se ale zamyslet nad souvislostmi mezi-národními v kontextu Kavkazského regionu a pro zajímavost i České republiky.

Čečenský konflikt má nesporně mezi-národní dopad. Čečenci jsou největším národem na Severním Kavkazu, tradičně jedním z vedoucích národů v bojích proti ruským kolonialistům. Konflikt ovlivnil významně politickou a hospodářskou situaci Severního Kavkazu, a to v různé intenzitě, odstupňované podle vzdálenosti od epicentra konfliktu. Nejvíce je čečenským konfliktem postiženo (samozřejmě s výjimkou vlastního Čečenska) Inguško a Dagestán. Situace v Ingušsku se v posledním roce výrazně zlepšila oproti roku 1995, ještě stále je však z pohledu středoevropana s jeho standardy hrozná především díky enormnímu množství uprchlíků, kteří se nacházejí na území však z pohledu středoevropana s jeho standardy hrozná především díky enormnímu množství uprchlíků, kteří se nacházejí na území Inguška. Ingušové mají tradičně velmi dobré vztahy s Čečenci, a to pro Rusko znamenalo hrozbu rozšíření války i do Inguška. Zdá se, že od konce roku 1995 Rusko masivně ekonomicky podporuje Inguško, neboť si nepřeje další eskalaci konfliktu. Situace Dagestánu je podobná situaci Inguška co se týče uprchlíků. Dagestán je eticky velmi různorodá země a žijí tam i Čečenci. Nicméně vztahy Čečenska k Dagestánu nejsou tak vstřícné, navíc se na jejich vztahu negativně podepsaly terorestické akce Čečenců u Kiziljaru a Pervomajskoje z počátku roku 1996.

Clkově je možné říct, že Čečensko dostalo od svých sousedů a ostatních severokavkazských národů menší podporu, než čekalo. Opatrná reakce ostatních národů (Ingušové, etnika Dagestánu, Adygejci, Karačajevci, Balkarové a další národy) je dána především realističtější pohledem na situaci, obavami z prohry, ale také obavami z případných čečenských snah o hegemonii v severokavkazském prostoru. U severních Osetinců převažuje nad ostatními důvody tradičně dobrý vztah s Ruskem, které Severní Osetii podporují na úkor jiných národů (především Ingušů) a využívá rozporů mezi severokavkazskými národy ve svůj prospěch.

Mezi vlivy Čečenců na Zakavkazsko jmenujme účast bojovníků oddílu Šamila Basajeva, kteří bojovali v abcházské válce proti Gruzii na straně Abcházců (Gruzini je za to nenáviděli a Čečenci se až v minulých měsících Gruzínům omluvili, pak došlo ke zlepšení jejich mezinárodních styků.)⁸

Rusko využilo čečenského konfliktu ke zdůvodnění uzavření hranic mezi Ruskou federací a jižním Kavkazem (jako důvod byla uvedena obava z příchodu mudžahídů, kteří by bojovali na straně Čečenců), v praxi uzavření hranic znamenalo přerušování či vážné narušení ekonomických a kulturních vazeb. Následně to vedlo k drastickému zhoršení ekonomické situace Gruzie a Arménie, jejichž obtíže je přivedly k mnohem vstřícnější politice vůči Rusku, než jakou praktikovaly do té doby.⁹ Zajímavou změnou prošla v souvislosti s čečenským konfliktem ruská politika vůči Abcházii. Po vypuknutí čečenského konfliktu a

⁸ podle jiných interpretací Čečenci v Abcházii loupili, PhDr. Vladimír Kristen, rozhovor, leden 1997

⁹ například Gruzie souhlasila s existencí pěti vojenských základů Ruské federace na svém území, Mara Rozorenova, ruská novinářka působící v Gruzii, příspěvek na konferenci SOSNovináři v ohrožení, říjen 1996, Praha

podepsání smluv o vojenských základnách s Gruzii, zmizela podpora abcházským separatistům a ní začalo Rusko zdůrazňovat princip teritoriální integrity.¹⁰

ruská
místo

Kapitola II

Pár základních informací o Čečensku:

Oficiální název (český):	Čečenská republika
Oficiální název (originální):	Čečeni respublika, Čečenskaja republika
Státní zřízení:	republika v rámci Ruska
Hlavní město (počet obyvatel):	Groznyj
Rozloha (pořadí ve světě):	16 000 km ²
Počet obyvatel (pořadí):	1 050 000
Úřední, resp. užívané jazyky:	čečenština, ruština
Kontinent:	Asie

¹⁰ Čečenský vztah k Čechům se zdá být velmi dobrý. Čečencům se v Sovětském svazu přezdívalo „Čechy“. Vznikalo to prý po roce 1968 jako charakteristika dalšího odbojného národa. Čečenci, kteří se pohybují v administrativě, v novinářských a politických kruzích, znají agenturu Epicentrum a hodnotí velmi vysoce jejich podíl na informování čečenské válce.

1. regionální vymezení Čečenska

Čečensko se nachází na východním konci

severní strany hlavního Kavkazského hřbetu. Na východě sousedí s etnický velmi rozmanitým Dagestánem (32 oficiálně uznaných národností, součástí RF)¹¹, na severu na něj navazuje Stavropolský kraj (součást RF), Republika Alánie – Severní Osetie (součást RF), na západě se stýká s Ingušskou republikou (součást RF). Jižní hranici tvoří hřbet Kavkazu, na jeho jižní straně se rozkládá Republika Gruzie.

Hranice s Ingušskou republikou nebyly dosud vytyčeny, což vedlo mimo jiné k tomu, že ruská armáda zabraňovala vstupu do některých ingušských vesnic.

26.12.1995 premiér Ruské federace Viktor Černomyrdin podepsal příkaz o ustavení „Vládní komise pro vytyčení hranice mezi Republikou Inguško Čečenskou republikou“. Komise měla do měsíce navrhnout hranici. Komise svůj úkol nesplnila. Řešení tohoto problému naráží na mnoho překážek. Čečenská strana chce získat i část „rajonu“ (územně správních oblastí odpovídajících velikostí asi českým okresům), které dnes obývají převážně etničtí Ingušové, avšak které patřily do roku 1934, kdy byla poprvé založena ČIASSR, pod čečenskou jurisdikci.

Prohlášení čečenského parlamentu z 8. ledna 1992, ve kterém Čečensko žádá připojení sporných oblastí, vyvolalo v Ingušsku krajně negativní reakci. Otevřený konflikt nevypukl jen díky včasnému zásahu ingušských stařešinů, kteří se sešli s čečenskými stařešiny a dohodli se, že sporné oblasti zůstanou pod kontrolou Inguška, protože Moskva se obává, že kdyby je získalo Čečensko, Inguško by začalo ještě vehementněji požadovat část Prigorodneho rajonu, který je o roku 1957 pod severoosetinskou jurisdikcí, byť tam do podzimu 1992 žili převážně Ingušové.¹²

2. sčítání obyvatel

¹¹ Christian Altmann a Frank Nienhuysen: Brennpunkt Kaukasus, Bastei Luebbe, 1995

¹² A. Dzadzijev: O gosudarstvennoj komissiji po opredeleniju granic meždu Respublioj Ingušetija i Čečenskoj respublikoj in Bullitin meždunarodnogo projekta „Uregulirovanije mežnacionalních konfliktov v postsovetskich gosudarstvach“ Instituta etnologii a antropologii RAN, Maj 1996, s.75-77

Dnes Čečenců žije v samotném Čečensku více než 800 tisíc, celkem spolu s diasporami v Jordánsku a Turecku a Čečenci v bývalém Sovětském svazu je jich asi milion. Podle sčítání obyvatel v Čečeno-ingušské autonomní republice z roku 1989 žilo na tomto teritoriu 1,270 000 lidí. Na území, které dnes tvoří Čečensko, žilo podle tohoto sčítání 1,084 000 obyvatel. Z nich bylo 715 000 etnických Čečenců, 269 000 Rusů (v tom zahrnuti také Kozáci) a 25 000 Ingušů. V roce 1989 žilo v Grozném, hlavním městě autonomní republiky, 397 000 obyvatel. Z těchto bylo 210 000 Rusů a 121 000 Čečenců. Od roku 1989 se počet Rusů významně zmenšil, předpokládá se, že do začátku války opustilo Čečensko více než 100 000 Rusů.¹³ Jiné prameny uvádějí počty obyvatel v roce 1989: 1 194 317 (z toho 956 879 Čečenců, 237 438 Ingušů), 1979: 941 980 (z toho 941 980 Čečenců, 186 198 Ingušů), 1926: 392 619 (z toho 318 522 Čečenců a 74 097 Ingušů).¹⁴ Čečenců žijících na území Ruské federace mimo území Čečenska bylo v roce 1989 242 000. největší část z nich, 52 000, žila v západním Dagestánu. 50 000 žilo v Kazachstánu, 19 000 v Ingušsku a 2 000 v Moskvě. Další diaspory Čečenců jsou v Jordánsku (asi 5 000, zde je zachován mateřský jazyk čečenština), v Turecku, v Gruzii a Saudské Arábii.¹⁵ Na území Čečenska žilo před válkou 52,9% Čečenců, 11,7% Ingušů a 29,1% Rusů.¹⁶ Čečenci byli především pastevci a rolníci. Podle statistik z roku 1989 žilo 70% Čečenců na venkově.¹⁷

3. sociální struktura čečenské společnosti – klany:

sociální struktura čečenské a ingušské společnosti se zásadně liší od společnosti středoevropské. V následujícím oddíle se vymezují jen na zlomek odlišností, aby bylo možné ilustrovat rozdílnost středoevropské a kavkazské kultury. Obsáhlejší popis čečenských zvyklostí a obyčejů a odkazy na další literaturu je možné najít v knize Čečenci – obyčai, tradicii, navy a v knize Sud'ba čečeno ingušského naroda.¹⁸ Původ se u Čečenců rozeznává podle linie otce. Klany, tejpjy, jsou rozděleny do kmenů, které v zásadě odpovídají dělení podle dialektů, kmeny jsou požadovány za příbuzné skupiny. Klany se snaží být co největší, jednotlivé rodiny se od klanů štěpí jen v důsledku silných rozporů nebo pokud potřebují změnit identitu (za dob carů). Moderní příjmení Čečenci odvozují z prvního jména svého mužského předka, Ingušové od názvu klanu. Klany je možné rozdělit na horské a nížinné neboli na čisté (horské) a nečisté (nížinné). Nečisté klany, jsou ty, které se v minulosti mísily s jinými národy (obyvateli Dagestánu nebo s Inguši). Mezi některými klany panuje rivalita, jiné jsou tradičně spojenci, společenství může jít i napříč rozdělením na horské a nížinné klany. Sami Čečenci si v některých případech nejsou přesně jisti svým zařazením do kmenů a klanů. Rodová struktura byla v posledním století narušena, velkou roli v tomto procesu hrálo vystěhování v roce 1944, nicméně dodnes nezmizela a nezdá se, že by v blízké budoucnosti zanikla. Dudajev je z jednoho z nížinných klanů, které mají obecně nižší prestiž než klany horské, navíc je Dudajevova žena etnická Ruska, to pro Dudajeva znamenalo v čečenské společnosti zápor.

¹³ Edward Kline: The Conflict in Chechenya, e-mail: ekline@inx.net)

¹⁴ Johanna Nichols: Chechen-Ingush, faxová zpráva pro Fredericka Ciny z 23.října 1993

¹⁵ Edward Kline: The Conflict in Chechenya, e-mail: ekline@inx.net), Johanna Nichols: Chechen-Ingush, faxová zpráva pro Fredericka Ciny z 23.října 1993

¹⁶ Michael Unger: GUS – Voelker und Staaten, Wilhelm Heyne Verlag, Muenchen, 1992, s. 34

¹⁷ Johanna Nichols: Chechen-Ingush, faxová zpráva pro Fredericka Ciny z 23.října 1993, prof. Václav Černý, zápisky z přednášek na FF UK v LS 1996 a ZS 1996/97

¹⁸ I. Mežidov, Ju. Alirojev: Čečenci – obyčai, tradicii, nrapy, socialno-filosofskij aspekt, Groznyj, Kniga, 1992, P. Bjerže: Čečnja i čečency, Groznzj, Kniga 1991, Zajndi Šachbijev: Sud'ba čečeno-ingušského naroda, obščij evro-aziatskij dom, Rossija molodaja, 1996, s. 479

Je všeobecně známo, že rodová struktura významně ovlivňuje „uvažování“ a rozhodování Čečenců.

4. náboženství a religiózní pozadí války

Od počátků 17. století do poloviny 19. století proběhla v Čečensku islamizace, do té doby byli Čečenci spíše pohané. Existují sice záznamy, že do Čečenská byli od 9. do 12. století vysílání gruzínští a arménští křesťané i misionáři, ale jejich působení ukončily nájezdy Zlaté hordy. Po nich Vajneši praktikovali jakousi směs křesťanství a původních pohanských zvyků.¹⁹

Konflikt, který dnes probíhá není prvotně náboženskou válkou, rozhodně ne ze strany Čečenců. Islám je pro ně jistě formou, jak se odlišit od svých okupantů (v Čečensku převažuje nepřátelské vnímání ruských vojáků), ale islám není důvodem, pro který by šli bojovat. Čečenci přijali islám relativně pozdě. Navíc ve společnosti organizované do klanů je jeho vliv poněkud oslaben. Rozhodujícím důvodem, proč se domnívat, že nejde o střet náboženství, je silná kavkazská kultur tolerance k odlišným náboženstvím (i etnikům), co se potvrdilo v několika studiích.

Není zřejmé, zda byla vyhlášena svatá válka. Čečenci sami v této otázce nemají jasno. Bojevíci zpravidla tvrdí, že ano, či mluví o nějaké „lehčí“ formě svaté války. Ostatní Čečenci mluví nejčastěji o boji za svobodu. Zmínka o vyhlášení svaté války v tištěných dokumentech nebylo možné najít.

Nicméně podle sociologického průzkumu, jehož výsledky publikoval Institut etnologie a antropologie ruské akademie věd, zajímají Čečenci mezi národy Severního Kavkazu první místo v religiozitě (index 6.6., tj. 60% dotázaných se domnívá, že náboženství by mělo ovlivňovat všechny oblasti života společnosti, za nimi následují Ingušové s hodnotou indexu 4.3).²⁰

Budou zajímavé takové fakta: ačkoli muslimové podílejí na světové populaci toliko 20%, účastní se etnického a náboženského násilí v několikanásobné míře. Podle analýzy Teda Roberta Gurra se v letech 1993-94 muslimové zúčastnili 26 z 50 etnonáboženských konfliktů, tedy více než poloviny. Podle podílu na světové populaci by měla jejich účast činit pouze 20% - takhle ze statistiky vyplývá, že průměrný muslim je dva a půlkrát agresivnější než průměrný obyvatel zeměkoule.

Při dalším dělení zjistíme, že z těch 50 konfliktů bylo 20 mezicivilizačních a z nich 15(!!!) mezi muslimy a nemuslimy, tedy již třikrát více než mezi jinými civilizacemi navzájem.

(rozdíl mezi celkovým počtem muslimských konfliktů a mezicivilizačních konfliktů s muslimskou účastí připadá na vzájemné boje mezi muslimy, které jsou opět mnohem častější než uvnitř jiných etnik a náboženských společenství.) Ze statistiky Teda Roberta Gurra navíc vyplývá nebyvalá intenzita a krvavost konfliktů, které islám vede.

Statistika tak dokazuje zřetelnou spojitost islámu a militarismu, a není se co divit, že muslimské země také vykazují větší tendenci uchýlovat se v mezinárodních krizích k násilí. Islám se zrodil mezi válčícími beduínskými kmeny a vyzdvihuje především ctnost válečníka, když pojem nenásilí v islámské doktríně a praxe zcela chybí. V křesťanství je princip nenásilí uplatněn, i když vybalancován podmínkami použití násilí, v buddhismu je dokonce principem vůdčím. Jestliže Ježíš, zakladatel křesťanství, je tradován jako potulný kazatel zázračný léčitel, který se zastával těch nejbídnějších, jestliže Buddha se vzdal postavení prince a výsad vladaře a odešel do bezdomoví, aby se stal žebrákem a duchovním učitelem, naopak *Muhammed je připomínán jako statečný bojovník a úspěšný*

¹⁹ prof. Vaclav Černý, zápisky z přednášek na FF UK v LS 1996 a ZS 1996/97

²⁰ E. Krickij: Religioznyj faktor mežetnickeskich otnošenij na Severnom Kavkaze in Billuten međunarodnogo projekta „Uregulirovanije mežnacionalnyh konfliktov v postsovjetskikh gosudarstvach“ Instituta etnologii a antropologii RAN, Fevral', s. 67-70

vojevůdce. Další historickou příčinou dnešní militantnosti je fenomén muslimské *nestravitelnosti* – fakt, že islám je absolutistickou vírou, která smazává rozdíl mezi náboženstvím a politikou. Konfuciáni, buddhisti, hinduisté a pochopitelně křesťané, kteří ostře odlišují „císařství a Boží“ (o ateistech ani nemluvě) proto nemají problém porozumět sobě navzájem, avšak výbojů po moři se islám šířil po souši a vytvářel konfliktní sousedství, má svůj podíl na dnešních střetech muslimů s nemuslimy. Nicméně dlouhá desetiletí (a někde i staletí) žili muslimové a nemuslimové vedle sebe v pokoji. Proč se tedy koncem 20. století zvedla vlna muslimského násilí?

Sociologie pak nabízí jedinou validní příčinu, jež je populační exploze. Ve všech civilizacích to bylo vždy porušení demografické rovnováhy, která vedlo k agresivitě, k napadání sousedů a dobývání cizího území. Platí to i pro dnešní islám. Kupříkladu v Ruské federaci činila porodnost začátkem 90. let 1.5, zatímco v bývalých sovětských středoasijských republikách dosáhla hodnoty 4.4 a celkový populační růst oproti Rusům byl pětkrát až šestkrát vyšší. Čečenská populace se pak rostla o 26% a Čečensko se stalo jednou z nejhustěji osídlených oblastí Ruska.

Byly to tedy změny v demografické rovnováze a vlna mladých nad 20 let, co vyvolalo etnické konflikty na Balkáně a co je zároveň příčinou militantnosti současného islámu. Velký počet často nezaměstnaných mužů ve věku mezi 15 a 30 lety je tím přirozeným zdrojem nestability a násilí jak uvnitř islámu, tak vůči nemuslimům. Zestárnutí této generace po roce 2020 a ekonomický rozvoj, pokud k němu dojde, by pak mohlo zbavit islám jeho dnešní nesporné krvavosti.

Kapitola III

Pohled do historie

1. Čečenci a Rusko: těžká cesta integrace a historické pozadí Čečensko – Ruských bojů

Kořeny čečenské historie sahají až k nachsko-dagestánskému etnickému společenství, které se vydělilo z paleokavkazského světa kolem 4.-3. tis. př. n. l. Nachsko-dagestánské jazyky, nesoucí v sobě nejvnitřnější jádro kavkazské jazykové rodiny mají některé shodné znaky s churritsko-urartskými jazyky.²¹ Poprvé se o nich zmiňuje Straban v 1. stol. př. n. l. jako o Gargarejcích²². Kmeny Nachů, předci Čečenců a Ingušů nebyly sjednoceny až do připojení k Rusku. Po velmi dlouhou dobu se mísili s ostatními kavkazskými národy a také s příslušníky kmenů hovořících íránskými jazyky a kmenů tureckých.²³

Etnická historie Nachů 7.- 8. stol. je spojená s královstvími Serir, Alanie a Chazarským kaganátem. V této době se Nachové seznamují s písmem, které k nim přichází z Gruzie, a také k nim proniká křesťanství. To se v 7.-10. stol. střetává s islámem, jehož rozšíření na Kavkaze souvisí s výpravami Arabského Chalífátu do této oblasti. Podle archeologů také v této době dochází k prvními kontaktům mezi Nachy a východními Slovy.

²¹ Дьяков И.М. Старостин С. А. Хуррито-урартские и восточно-кавказские языки/ Древние восточные этнокультурные связи. М., 1988. С. 164 – 207; Проблемы происхождения нахских народов. Махачкала, 1996. и др.

²² Кавказ и Дон в произведениях античных авторов./ Отв. Ред. М.Р. Гасанов. Ростов-на-Дону, 1990. С. 190; Виноградов В. Б. Описание Северного Кавказа в “географии” Страбона (XI, V, 1 - 8) // Изд. СКНЦ ВШ. Обществ. науки. 1975. №4

²³ Виноградов В. Б. Сарматы Северо-Восточного Кавказа. Грозный, 1990.

Pustošící nájezdy mongolsko-tatarských hord ve 13.stol. a po nich Timura ve století 14.²⁴ zcela pozměnily etnickou mapu Severního Kavkazu včetně osídlení Nachů.

V 16.stol. byli Nachové rozdrobeni na množství společností a svazů jako např. Okočani, Šibutové, Mičikizové aj., část z nich byla podřízená avarským, kabardinským, kumyckým a jiným vládcům, což vedlo k rozdílné politické orientaci těchto společenství. Počínaje 16.stol. na Kavkaze sílí vliv Moskevského státu²⁵. Kabardinští knížata, kachetinský car a jiní vládcí Kavkazu přišli v 16. století s žádostí o vybudování Tjumenského (Těrského) městečka, které by stálo v cestě nájezdům Krymského chána a Osmanské říše, která ho podporovala, a jejich severokavkazským spojencům. Kavkazští vládcí začínají skládat šerti (přísahy) věrnosti a vstupovat do spojenecko-vazalských svazů buď s Moskvou nebo s Osmanskou říší²⁶. V okolí Těrského městečka se usídlilo jedno z vlivných našských společenství – Okkokové (Akkinnci). Ti se začali účastnit tažení Těrských vévodů. V roce 1588 jejich vládce Šich-Murza, kterému se za pomoci ruských vojsk včetně Kozáků podařilo upevnit své postavení na Severním Kavkaze, stal dobrovolně vazalem moskevského cara. Zahnul v roce 1595 během ozbrojených střetů mezi jednotlivými knížectvími uvnitř státu, které se rozhořely na hranicích v 16. a 17. století. Doba smuty měla za následek oslabení ruského vlivu na Kavkaze. Avšak počínaje 20. lety 17.stol ruská politika na Kavkaze opět zažívá rozkvět, dosahuje dřívějšího vlivu v okkokých zemích²⁷ a od 40. let hraje důležitou roli na území celého Severního Kavkazu. V druhé polovině 17.stol. se vazaly moskevského cara stávají Mičikizové, Šibutové a jiní, avšak tato závislost má často pouze symbolický charakter. Těrstí vévodové jsou nuceni průběžně požadovat obnovení přísahy a v důsledku toho vzniká vzorová (typizovaná) šert²⁸.

Boje mezi Krymem, Persií a Ruskem o ovládnutí Kavkazu nutily místní vládcy a čečenská společenství spadající pod jejich vládu neustále lavírovat mezi sebou a silnými regionálními mocnostmi. Také Rusko se stál více zaplétá do sítě kavkazských sporů a spolu s tím také válek.

Od dob kaspického tažení Petra Velikého (1722) se datuje počátek politiky jejíž cílem bylo připojení Kavkazu k Rusku a zavedení ruské správy. Tohoto cíle se dosahuje za použití násilí a vojenské síly, což prudce vyhrcojuje vztahy Ruska a Severního Kavkazu, včetně vztahů s našskými společenstvími.

V 18.stol se našské kmeny dělily na Čečence (podle názvu Čečen – aul), Karabulaky a Inguše (podle aulu Anguš). Tradiční struktura Čečenců se zpravidla uvádí takto: 9 -11 tukchumů (kmenových svazů): A'kkchi, Nochčmachkchoj, Čebirloj, Miastoj, Terloj, Šaroj, Šotoj, Našchoj, Machistoj, Galaj, Lama'kkchi mluvících jedním z čečenských dialektů. Podle různých kritérií spojovaly 135 –160 tajpů (rodově-kmenové územní společenství) pocházejících od jednoho předka²⁹.

Mezi tajpy existovala složitá hierarchie. Děly se na elitní (vznešené) a plebejské (lejské), na odvěké čečenské – čisté a ty, které odvozovaly svůj původ od příslušníků cizích kmenů – nečisté. (Gunoj od těrských Kozáků, Zumsoj od Gruzínů, Charačoj od Kumyků, atd).³⁰ Dále se dělily na horské a rovinné, mezi kterými taktéž panovala složitá hierarchie.

²⁴ Ртвеладзе Э. В. О походе Тимура на Северный Кавказ // Археолого-этнографический сборник НИЧ ИЯЛ ЧИ АССР, т. VI, Грозный, 1976; Хазриев Х. А. Кавказцы против Тимура. Грозный, 1992.

²⁵ История народов Северного Кавказа с древнейших времен до конца XVIII в М., 1988. С. 330

²⁶ Сигаури И. М. Очерки истории и государственного устройства чеченцев с древнейших времен. М., 1997. С. 232.

²⁷ Ахмадов Я. З. Очерки политической истории народов Северного Кавказа в XVI – XVII вв. Грозный, 1988. С. 84

²⁸ Броневский С. М. Исторические выписки о сношениях России с Персией, Грузией и вообще с горскими народами на Кавказе обитающими, со времен Ивана Васильевича и доныне. СПб., 1996. С. 49-50

²⁹ Задворнов И., Халмухамедов А. Тейпы и тукхумы// Родина. 2000. № 1 – 2.

³⁰ Гакаев Дж. Очерки политической истории Чечни (XX в.) М., 1997. С. 39.

V důsledku vypjatých protifeudálních bojů v některých společenstvích Čečenska (stejně tak jako v Čerkesku a Dagestáně) byli odstraněni místní vládcí. Takové útvary se nazývaly „volná společenství“³¹, v jiných se zachovala nadvláda kabardinských, kumyckých a avarských feudálů. Ruská vojenská správa podporovala v těchto bojích z části vládce, z části ty, kteří proti nim bojovali, a nutila jak první, tak druhé sklonit hlavu pod ruského. V 80. letech 18. století již prakticky všechna čečenská společenství byla v poddanství Ruska. Uskutečňovat nad těmito zeměmi správní kontrolu se však Rusku nedařilo, což na konci 18. století zvýšilo frekvenci ruských vojenských výprav. Jedním z důvodů zesílení vojenské aktivity ruských vojsk bylo rozhodnutí skoncovat s čečenskými nájezdy. Výpravy proti sousedům, Gruzii, ruským pevnostem a kozáckým osadám za účelem získání kořisti hrály významnou roli v ekonomice čečenských společenství, která měla několik odvětví a byla značně rozvitá. (Je ovšem potřeba poznamenat, že někteří autoři zveličují roli nájezdů. Dále je potřeba mít na paměti, že nájezdy pořádaly i jiné národy včetně Kozáků.) Kromě ekonomické funkce, plnily nájezdy také funkci sociální, zejména při výchově mládeže, jako je vštěpení odvahy a hrdinství a jiných vlastností, které má mít bojovník. Spolu se zvyšováním počtu obyvatel docházelo k přesunům společenství z hor do podhůří a rovin, při kterých narážely na systém kozáckého opevnění. I tato skutečnost vyostřovala rusko-čečenské vztahy a v důsledku toho také vztahy rusko-kavkazské. To všechno vedlo na Severním Kavkaze k silným sjednocovacím tendencím a pokusu vytvořit stát severokavkazských národů, kam měly patřit pochopitelně i čečenské etnické skupiny. Do čela tohoto procesu se postavil šejch Mansur (1785-1791)³² a imám Šamil (1834-1859)³³ Roli stmelujícího prvku, který měl překonat etnickou a kmenovou různorodost, měl hrát islám ve formě tzv. „kavkazského muridismu“. Velkou roli v 18-19. stol. hrál na Severním Kavkaze včetně Čečenska sufismus – mystické odvětví islámu, představené dvěma tarikaty (cestami): původním nakšbedským a potom kadirským. Nehledě na tvrdou náboženskou politiku se však Šamilovi nepodařilo překonat složitý polystrukturní systém čečenských společenství. Islám sice v Čečensku zapustil kořeny, avšak stalo se tak v synkretickém spolupůsobení s tradičními náboženstvími. Etnická a sociální struktura Čečenců na konci 19. stol. byla doplněna o strukturu konfesní (nezapadly však do sebe zcela): konkurující si súfijské tarikaty, z nichž každá má několik virů v čele s ustazem (bohem vyvoleným učitelem s neomezenou autoritou). Čečenské tajpy, zvláště horské, vedly v době Kavkazské války (1818-1864) úpornou bitvu proti ruským vojskům a proto se následně staly oběťmi tvrdých trestných výprav a část z nich se vystěhovala na území Osmanské říše. V průběhu války přišli Čečenci o část pozemků využívaných v zemědělství, což značně vyostřilo agrární vztahy. Na území Ruské říše se začíná rozbíhat pomalý proces sjednocování, zpomalovaný snahou udržet tradiční a etnickou a konfesní strukturu čečenského obyvatelstva a oklikami, které prodělávala ruská politika. Konsolidace našských společenství na územním základě vedla k ustanovení čečenského a ingušského etnik, někdy pocházejících ze stejných tajpů. Avšak ekonomické vztahy Čečenců s Kozáky a mnohonárodnostním obyvatelstvem ruských opevněných měst na Severním Kavkaze, včetně kunačestva (куначества) nabyly přerušeny ani v průběhu Kavkazské války, ani po ní, a to nehledě na její tragické důsledky. Na konci Kavkazské války se mezi Čečenci rozšiřuje kadirský tarikat – zikrismus, založený šejchem Kunta-Chadží³⁴, který proti myšlence gazavatu postavil ideu smíření, odmítnutí násilí a volby života v míru. Ruská správa nedokázala využít této mírotvorné tendence v učením Kunta-Chadží a podle politického pravidla „Adat proti šaríe“ byl její vůdce zajat v roce 1864 a poslán do vyhnanství a jeho následovníci umlčeni.

³¹ Этот общественный переворот расценивается автором с противоположных позиций: как прогрессивный (демократический) и как регрессивный, возвращение в обществе военной демократии.

³² Ахмадов Ш. Имам Мансур. Грозный, 1991.

³³ Покровский Н.И. Кавказские войны и имамат Шамиля. М., 2000.

³⁴ Акаев В. Х. Шейх Кунта-Хаджи: жизнь и учение. Грозный, 1994.

Kavkazská válka a její následky narušily přirozený vývoj Čečenska (stejně tak jako ostatních horských národů). Vznikla zcela nová etnologická a demografická situace podpořená v 60.-70. letech 19. stol. agrární, soudní a administrativní reformami. Nehledě na mnohé rozporuplnosti, snadnost zneužití a výši nákladů, tyto reformy podpořily zachování a oživení čečenského a jiných etnik na jedné straně a vytvořily předpoklady pro jejich integraci do sociálního a kulturního systému Ruska na straně druhé.³⁵ Vláda říše byla lhostejná k etnické příslušnosti poddaných, zato však pečlivě usměřňovala náboženské vztahy. Zpočátku, jak už byla zmíněno, prakticovala ruská správa politiku „adat proti šaría“ vzhledem k roli muslimského duchovenstva v Kavkazské válce a v rusko – tureckých šarvátkách na Kavkaze. Adatové však také v mnohém vážně protiřečily ruskému zákonodárství a tradiční soudní mechanismy se zdaleka neshodovaly s právními normami říše.

Postupně se tedy přešlo k politice „šaría proti adatu“, což značně stabilizovalo ruský systém vojensko - národního řízení, které bylo postaveno na spolupráci občanského (místní obyvatelstvo) a vojenského řízení. Muslimské duchovenstvo se začalo integrovat do systému ruského státního řízení v roce 1872 po vydání Ustanovení o řízení sunitského a šiítského hnutí muslimským duchovenstvem. Takto se zformoval fenomén „ruského islámu“. Pomalu, avšak citelně se začíná šířit osvěta – roku 1863 je v Grozném založena městská škola. Čečenské děti se vzdělávaly v Stavropolském gymnáziu a také ve školách spravovaných vojenskými jednotkami a školách řízených mešitami. V roce 1872 vychází první etnografická práce Čečence – důstojníka armády ruské říše pod názvem „Čečenské plémě“. P. K. Uslar vytváří na základě ruské abecedy čečenský slabikář a gramatiku. S Čečenskem jsou spojená jména mnoha významných osobností ruské kultury: L. N. Tolstého, M. J. Lermontova, atd. Ruská města a pevnosti se stávají centry, ze kterých se šíří ruská kultura k Čečencům a jiným horalům.

Co se týče přizpůsobení ruskému politickému, sociálnímu a kulturnímu modelu, byli Čečenci značně pomalejší než jiné národy Severního Kavkazu. Důkazem toho jsou povstání z nichž největší proběhlo v letech 1877-1878, arbečestvo (абречество). Hlavním důvodem nespokojenosti horalů byl nedostatek půdy. Proces integrace také brzdila právní nejednotnost – střetávalo se tu zvykové právo, šaría a ruské zákony. Nicméně modernizační procesy probíhaly i v čečenské společnosti: zformovala se čečenská inteligence, rozvíjelo se profesionální umění. V řadách ruské armády bojovali Čečenci dobrovolně ve všech válkách, které vedlo Rusko v 19. a na počátku 20. století, včetně rusko – urecké války v letech 1877-1878. O. Čermojev a I. Alijev byli vyznamenáni hodností generála. Vzniká podnikatelská vrstva obyvatel – obchodnická, průmyslová. Mezi nimi vyniká významný průmyslový magnát v oblasti ropného průmyslu Tapa Čermojev.

2. Čečensko jako součást USSR

Revoluce v roce 1917 a občanská válka učinily konec pomalému procesu budování fenoménu sounáležitosti mnoha národů v rámci Ruské říše (tj. „российскости“). Tento fenomén byl výsledkem spolupráce a integrace národů na bázi kulturního sblížení a přijetí ruské kultury osobitým, vycházejícím ze zvláštností etnika, způsobem. Čečensko, stejně jako jiné regiony, okusila tragedií rudého a bílého teroru. Část Čečenců stála na straně bolševiků, jiná se zúčastnila pokusu vytvořit Svaz spojených horalů Severního Kavkazu a Dagestánu, tzv. Horskou republiku.³⁶

³⁵ Хасбулатов А. И. Этнодемографические процессы и территория Чечни (вторая половина XIX - начало XX вв.) // Научная мысль Кавказа. 2000. № 1.

³⁶ Союз объединенных горцев Северного Кавказа и Дагестана (1917 – 1918 гг.). Документы и материалы. Махачкала, 1994.

Po vítězství sovětské moci se Čečenský obvod stal roku 1921 součástí Horské ASSR (Autonomní sovětská socialistická republika). To znamenalo získání některých aspektů administrativní a národní autonomie. Avšak problémy spojené s agrární otázkou přivedly rozpad Horské ASSR a vznik Čečenské AO (autonomní oblast).

Sovětská modernizace, tj. urychlení industrializace, kolektivizace, stěhování Čečenců z hor do rovin, snaha překonat tradiční společenské zřízení násilím a počátek pronásledování muslimských duchovních včetně těch, kteří v době občanské války stáli na straně bolševiků, to vše vedlo ve 20. a 30. letech k mnohým povstáním. Místní partajní vláda a řízení Severokavkazského vojenského okruhu se při snaze potlačit povstání řídila trestní taktikou generála A. P. Jermolova z roku 1816.³⁷ Protisovětské výpady nabyly charakteru partizánského hnutí. Na konci 30. let se jeho vedení změnilo: místo náboženských autorit se do čela postavili představitelé čečenských intelektuálů mladé generace. Ve snaze posílit ruskou modernizaci a kulturní rozvoj posílala vláda do Čečenska Ruské i zahraniční odborníky. Součástí Čečenska se stal Sunžský okres, město Groznyj a Grozenský okruh (roku 1929), což značně posílilo ekonomický a kulturní potenciál Čečenska. V roce 1934 byla ustanovena Čečensko – Ingušská AO s hlavním městem Groznyj, a ta následně v roce 1936 získala statut autonomní republiky.³⁸ Protisovětské výpady a kárné opatření proti nim ztěžovaly proces modernizace Čečenska, avšak nehledě na tyto potíže se země nezadržitelně modernizovala, měnila se jak její sociální struktura, tak ekonomická a kulturní podstata.

V průběhu Velké vlastenecké války se základě pokrivených informací ohledně rozsahu protisovětské aktivity v Čečeno – Ingušsku a spolupráce s nacisty 31. ledna 1944 Státní výbor obrany přijal usnesení ohledně vystěhování Čečenců a Ingušů do Kazachstánu a Střední Asie a likvidaci Čečensko-Ingušské ASSR. Výsledkem deportace, která začala 23. února 1944 bylo vystěhování více než 478 tis. Čečenců a Ingušů. Deportace probíhající do roku 1957 se stala pro Čečence a Inguše demografickou katastrofou. Jedním z cílů, které vláda vystěhování sledovala bylo rozložení tradičních struktur čečenské a ingušské společnosti. Předpokládalo se, že právě touto cestou se podaří uspišit proces přizpůsobení se těchto národů sovětskému modelu industriální společnosti. Výsledek však byl opačný, bylo jim oživení tradičních struktur a mechanismů, životního stylu a celkové obnovení etnika. Následky deportace se staly nejbolestivější součástí národního uvědomění a všechny následující události byly pak Čečenci vždy vnímány pod zorným úhlem této tragedie.

Po rehabilitaci byli Čečenci v 60 – 80 letech opět začleněni do procesů sovětské modernizace. Začala se formovat sociální struktura, která byla typická pro sovětský model průmyslové společnosti, avšak jak bylo uvedeno výše, tento proces nebyl dokončen a z hlediska důležitých ukazatelů zaostával za jinými národy regionu. Po rehabilitaci byla obnovena Čečensko – Ingušská ASSR a její území se rozšířilo na úkor Naurského a Šelkovského okresu Stavropolského kraje, avšak Prigorodný okres patřila Severní Osetii. Vystaly pokusy konsolidovat tyto dva blízké příbuzné národy a v souvislosti s tím se dokonce objevil spisovný název pro toto společenství: „Vajnachové“. Mluvílo se o tom, že Ingušové jsou jedním z Čečenských tukchumů.

3. Sociální-ekonomická a demografická situace ČÍ ASSR ke konci 80. let, budování národního uvědomění v republice

³⁷ Марченко Г. В. Россия на Кавказе. Военно-исторический аспект национальной политики в Северо-Кавказском регионе в 20 – 90-е гг. XX в. Ростов-на-Дону, 1999. С. 9.

³⁸ Черноус В. В. Из истории государственного управления на Северном Кавказе и Дону в XX в. // Государственное и муниципальное управление. 2000. № 3.

Ke konci 80. let byla Čečensko-Ingušská ASSR poměrně organickou součástí sovětského ekonomického, kulturního a politického systému. Ve struktuře výměny surovin a výrobků mezi jednotlivými republikami SSSR zaujímala tato země pozici regionu do kterého se dováželo a který byl ekonomicky zcela závislý na celku. Etnický a demografický vývoj měl nejednotný charakter: v mnohonárodnostním prostoru země převládali Čečenci – 734 tis. (58%), následovali Rusové (více než 300 tis.), Ingušové (60-70 tis.), Arméni (15 tis.), Ukrajinci (12,5 tis.) a jiní, převážně představitelé kavkazských národů. V letech 1970 – 1989 se podíl Čečenců zvýšil o 10%. Co do počtu zaujímali mezi jinými národy Severního Kavkazu dominantní postavení. Průměrný věk byl 26 let a zaujímal třetí místo mezi jinými etnickými skupinami v regionu. V letech 1979 – 1989 převládala tendence³⁹ k prudkému růstu počtu osob mladších produktivního věku (+ 11,3%) a osob v produktivním věku (+ 26,8%). Tato progresivní demografická struktura Čečenců v zemi nebyla kvalitativně uspokojivá: měrná váha obyvatelstva na venkově činila 74,9% celkového počtu obyvatel čečenské národnosti, (v letech 1790-1989 se snížil pouze o 7,2%). Odchod obyvatel za sezónními pracemi neřešil problém částečné nezaměstnanosti, která podle expertů postihovala až 200 000 obyvatel. Nízkou měrnou váhu mezi Čečenci v porovnání s ostatními národy Severního Kavkazu měly osoby zabývající se duševní práci (21,8%) a s vysokoškolským vzděláním (4,4%)⁴⁰. Tyto ukazatele svědčí o neukončenosti procesu sovětské modernizace a urbanizace Čečenců na pozadí bouřlivých etnických a demografických procesů. Vysoké tempo demografického růstu vedlo k faktu, že se na konci 80. let 20. stol. stali Čečenci nejpočetnější etnickou skupinou na Severním Kavkaze. To vytvořilo vhodný předpoklad pro růst sebeuvědomění a přehodnocení své role. V 70. a 80. letech se tyto procesy brzdily za pomoci tvrdé ideologické a administrativní kontroly. Podporovalo se a propagovalo studium šťastnějších okamžiků v dějinách rusko-čečenských vztahů a prakticky znemožněn byl výzkum citelných a tragických problémů.

V průběhu 80. let v podmínkách perestrojky se těžiště zájmů čečenských intelektuálů cele soustředilo na zamlčené a jednostranně osvětlené problémy čečenské historie. Ústředním tématem se tak staly následky deportace v letech Velké vlastenecké války a porážka v Kavkazské válce. Avšak „komplex oběti“, „porobeného národa“ není možné uplatňovat po delší dobu, jinak by mohl přispět k formování negativního sebeuvědomění. Proto dochází k epické idealizaci hrdinů, kteří bojovali proti koloniální politice Ruska a démonizaci politiky a také vojenských a státních činitelů s ní spojených. Tato problematika zaplnila stránky čečenského tisku⁴¹ a stala se důležitým faktorem stereotypizace národního uvědomění. Spolu s tím vzniká neoficiální heslo „Nás je milión“, které poukazuje na vedoucí pozici Čečenců na Severním Kavkaze.⁴² Čečenci a Ingušové, mluvčí nejstarších jazyků Kavkazu se zároveň ocitli v pozici „nejmladších“ sovětských národností, které se ještě ne zcela zformovaly. Tradiční etnická, sociální, konfesní a sovětská modernizace sociální struktury se nacházely ve složitých vztazích a vzájemně na sebe působily, což se odráželo rozdílně na obyvatelstvu na venkově, ve městech a tvořilo různé varianty společenské identity. V hlavních vládních orgánech země působili převážně Rusové, platilo také pravidlo že v Prvním oblastním výboru Komunistické strany sovětského svazu musel zastávat funkci jeden z nich, to vše zvyšovalo odcizení vlády a národů, kterým měla vládnout.

Čečenci a Ingušové, kteří ještě neukončili proces přechodu od tradiční společnosti k společnosti sovětské a industriální byli najednou svědky nového procesu přechodu, ve

³⁹ Ташков В. А., Беляев Е. Л., Марченко Г. В. Чеченский кризис. Аналитическое обозрение. М., 1995. С. 16.

⁴⁰ Расчеты по: Численность населения и некоторые социально-экономические характеристики национальностей и народов РСФСР. М., 1991.

⁴¹ Денисова Г. С. Этнический фактор в чеченском кризисе // Научная мысль Кавказа. 1996. № 3. С. 54.

⁴² Карпов Ю.Ю. Новейшая история Чечни в свете этнополитических процессов / Кавказский регион: проблемы культурного развития и взаимодействия. Ростов н/Д., 2000. С. 180.

kterém začínaly platit nové hodnoty, neznámé jak v jejích tradiční, tak v světské společnosti.

4. Rozpad SSSR a jeho dopad na ČI ASSR, narůst protiruských nálad

Bolestná a dříve zamlčovaná fakta rusko-čečenských vztahů se stala odrazovým můstkem pro nárůst protiruských nálad. Ty se často schovávaly za hesla národních a separatistických hnutí.⁴³ V 80. letech 20. stol. konservativní politické vedení ČI ASSR v čele s D. Zavgajevem začíná ztrácet kontrolu nad politickým procesem a část obyvatel, zejména ruští a rusky mluvící experti, opouští zemi. Čečenská a Ingušská nacionalistická hnutí fakticky rozčlenily zemi podle etnické příslušnosti. Jednota se dala udržet jen ztěží a činilo se tak za pomoci nomenklaturního vedení strany. Zhroucení a rozpad SSSR a odmítnutí nové ruské vlády podporovat Zavgajevův režim přivedlo k rozpadu ČI ASSR a jejímu rozdělení na Čečenskou a Ingušskou republiky. V Čečenské republice živelně dochází k rozprášení Nejvyššího sovětu a Zavgajevovy správy. Sovětský režim je v této době už v očích prostých lidí zcela zdiskreditován. Výsledkem voleb (ve kterých prakticky neexistovala alternativa) bylo, že se prezidentem stal vůdce radikálních čečenských nacionalistů D. Dudajev, který narodně-demokratickým špičkám zcela znemožnil podíl na reálné vládě. Nařízení D. Dudajeva o „Vyhlášení suverenity Čečenské republiky od 1. listopadu 1991“ vedlo k vleklému konfliktu⁴⁴ s federální vládou a režimem B. N: Jelcina. Odchod z ekonomického, politického a právního prostoru Ruské federace způsobil rozpad a úpadek všech oblastí společnosti, desintegraci čečenské elity a čečenské národní společnosti.

Kapitola IV

První čečenská válka

1. Podstata čečenského konfliktu

Čečenská krize je složitým jevem zahrnujícím mnohé faktory. Mnoho z nich je dnes ještě těžké objektivně posoudit. Navíc se jedná o událost, která nemůže mít jednotný výklad, každý z účastníků má svou pravdu. Určitého stupně informovanosti a znalosti problému nicméně bylo dosaženo, a to nám umožňuje činit řadu závěrů. Srpnové události v Moskvě roku 1991 a následující rozpad SSSR postavil mnohonárodnostní obyvatelstvo Čečensko-Ingušska (ČIR) před unikátní možnost změny režimu. Režim komunistické byrokracie mohl být vystřídán demokratickým modelem vlády legislativní cestou, prostřednictvím referenda mohla být ustanovena republika. Byla to šance upravit vztahy s Ruskou federací a touto cestou postupně získat reálnou ekonomickou a politickou samostatnost v rámci obnovené federace.

Avšak tato varianta řešení problému suverenity a režimu navrhovaná demokratickou veřejností Čečenska nevyhovoval jistým politickým silám, jak v Moskvě, tak v samotné ČIR. Důsledkem toho bylo, že Dudajev a mocenské síly stojící za ním vsadili na kapitál stínové ekonomiky, radikalizovali ideu suverenity a za pomoci okrajových vrstev obyvatelstva se zmocnili vlády.

⁴³ Музаев Т., Тодуа З. Новая Чечено-Ингушетия. М., 1992. С. 34 – 35.

⁴⁴ Россия и Чечня. 1900 -1997. Документы свидетельствуют. М., 1997. С. 7 -10.

Mnozí v Čečensko-Ingušsku už tenkrát správně tušili, že tato cesta nezvratně přivede zemi na pokraj další tragedie a tak se také stalo. Orientace směrem na radikální suverenitu při neexistenci plebiscitu a nízké úrovni politické kultury vládnoucí elity v Rusku i v Čečensku, sázení na sílu a rozkol čečenské společnosti v otázkách sebeuvědomění – to vše k tragedií muselo přivést.

Teze o naprosté nezávislosti Čečenska je klam nastražený na lidi s nedostatkem znalostí a vzdělání. Zachování společného politického, právního, ekonomického a kulturního prostoru je zcela nezbytné pro samotné Čečensko, protože je podmínkou dosažení jeho klíčových zájmů.

D. Dudajev, nehledě na obecně přijatý názor, si dobře uvědomoval, že Čečensko bez Ruska je nemyslitelné. Nesmiřitelnost Dudajeva v otázce suverenity byla jen zástěrkou, skutečným cílem bylo právní uznání jeho vlády. Kreml se úporně vyhýbal jakýmkoli kontaktům s Dudajevem a přesvědčil Jelcina, že se má postavit na stranu opozice. Válka byla přítomná v čečenském scénáři od samého počátku.

Na čečenských událostech se odrazili protichůdné sociálně - ekonomické a politické procesy. Na jedné straně to bylo historicky opodstatněné směřování čečenského národa k svébytnosti, na druhé straně boj sociální spodiny za rovnoprávnost a sociální spravedlnost. Tragedie Čečenska spočívá v tom, že pod zástěrkou celospolečenského demokratického a národního hnutí se k moci dostala marginální elita. V důsledku toho se pod vlajkou idejí národního obrození a suverenity dělo další přerozdělování moci a majetku, což bylo prý v zájmu nejširší veřejnosti. Po svržení staré komunistické vlády se skupiny stojící nejnižší na sociálním žebříčku staly oběťmi vlády nové –diktatury postsovětské elity, nacionalistické navenek, ale protinárodní ve své podstatě. Takový byl závěr "čečenské revoluce".

Čečenská krize byla důsledkem roztržky uvnitř čečenské společnosti v otázce moci a vlastnictví. Lídři jednotlivých klanů a politické elity v Čečensku vzdaly hledání společného řešení ve jménu vyšších zájmů národa, a naopak vyvolaly tuto roztržku, čímž byla promarněna šance vytvořit politicko-etnickou právní občanskou společnost. Toho využily protičečenské síly a vyprovokovaly ozbrojený konflikt. Od chvíle, kdy se Dudajev dostal k moci a uvnitř čečenské společnosti vznikla opoziční hnutí, ovlivňovaly konflikt dva faktory: vnější a vnitřní. První se týká problému sebeurčení čečenského národa, druhý boje rozmanitých mocenských sil a klanů o moc a vlastnictví v samotném Čečensku.

Nepřetržitá genocida Čečenců v dobách carského a sovětského panství oslabilo národ a vytvořila podmínky pro upevnění kleptokratické vlády. Ani nepočtená kulturní a společenská elita nebyla schopná neštěstí odvrátit.

Čečenská krize byla důsledkem neukončených procesů modernizace zahrnující všechny vrstvy společenského života. Pokud bychom ji měli analyzovat, je potřeba mít na paměti některé faktory, například převahu obyvatelstva žijícího na venkově, deformovanou sociální a profesní strukturu s převahou sféry služeb, nepřítomnost kvalifikovaných dělníků a technických odborníků, nízkou úroveň vzdělání, vysokou dětskou úmrtnost, vysokou nemocnost tuberkulózou, vysoké procento nezaměstnaných, rekordní počet (až 100tis. ročně) obyvatel pracujících se v sezónním odvětvích. Nedůvěra sovětského systému v politické oblasti se odrazila na formování komunistické nomenklatury, v níž byl počet původních obyvatel tak zanedbatelný, že se jí nepodařilo zakořenit ve společnosti.

Pseudokultura období ozbrojeného odporu nemá nic společného s tradičními mravními postoji čečenské společnosti a vede k tendencím, jejichž důsledky jsou velice nebezpečné. Především se jedná o pohrdání prací a získávání soukromého a společenského majetku legální cestou, čestnou prací. Kriminální způsob života vedl k vytvoření „nové elity“ tvořené někdejšími okrajovými vrstvami. Právě ty se staly oprou nového režimu národních radikálů.

Velmi špatné světlo vrhla na tradiční čečenskou kulturu propagace kultu síly, národní výjimečnosti, opovrhování jinými národy a rozněcování nenávisti mezi etniky. Oficiální ideologie oslovovala nejnižší lidské instinkty. Samotná vláda žehnila anarchií a absencí odpovědnosti před kýmkoli. Dudajevské období čečenské historie demonstroval známou pravdu: úroveň demokracie nemá převyšovat úroveň kultury.

2. Boj o ropu a přerozdělení vlastnictví

Zcela zjevnou příčinou srážky mezi oligarchickými skupinami a politickou elitou Ruska a ČIR lobujících v jejich prospěch byla ropa. Do roku 1991 Čečensko každoročně vytěžilo až 4,2 mil. tun ropy a zpracovávalo až 18 mil. tun. Územím Čečenska vedly významné ropovody a plynovody k přístavům Černého moře. Je pochopitelné, že tak velký balík peněz, ve zmíněné době postrádající majitele, nemohl jinak, než vyvolat souboj politických pseudoelit Moskvy a Grozného. Při tom je potřeba mít na paměti, že také ropa z jiných regionů Ruska plynula do Čečenska, kde byla dále zpracovávána. Výnosy z toho plynoucí dosahovaly podle expertů milionů dolarů. Jejich velká část skončila na účtech firem-prostředníků a bank peroucích černé čečenské dolary.

Čečenský stínový kapitál, který během 90. let prošel rychlým procesem legalizace, získal výhodné a pevné pozice v Moskvě, Sankt Petěrburgu, Kyjevě a jiných velkých centrech SSSR a začal vytěsňovat své konkurenty ve sféře spekulativního bankovníctví, finančních pyramid a privatizací. Odpovědí na to bylo vytěsnění čečenských podnikatelů z legálního podnikání v Rusku a zemích SNS.

3. Proč v Čečensku umlkly zbraně

V roce 1993 měl Dudajev v rukou 90% zbraní nacházejících se v Čečensku. To, co zůstalo v Čečensku legálně, bylo jen špičkou ledovce. Ve skutečnosti Dudajev vlastnil takové množství zbraní, kterým bylo možné ozbrojit armádu o počtu 100 000 vojáků, včetně raket, tanků, letadel. Verze „drzého oloupení“ vojenských arzenálů Čečenska je pochybná. Jinou verzí může být předání zbraní z ruky do ruky za odpovídající odměnu. V každém případě militarizace Čečenska proběhla. Komu to přineslo výhody: generalitě, zbrojařské mafií, politikům?...

Zbrojní podnikání se ukázalo jako velice výnosné. Urychlilo vznik vrstvy tzv. „nových Rusů“ a nové čečenské elity. Z druhé strany militarizace Čečenska byla počátkem procesu sebezničení čečenského národa.

4. Čečensko – oběť nové těžební strategie

Čečenský konflikt obsahuje také geopolitický faktor. Rozpad SSSR nikdy nebyl posledním cílem „studené války“. Ideologové „studené války“ nikdy neskrývali, že mají zájem o další rozčlenění Ruska. Čečenská krize, stejně jako opětovné

výbuchy nepokojů na Kavkaze, se vždy nacházela ve středu pozornosti soupeřů Ruska. Právě proto se setkala s tak velkou podporou Západu i radikálních muslimů. Čečenský konflikt je výhodný pro ty, kteří se bojí znovuzrození silného, vzkvétajícího Ruska...

5. Cíle ozbrojeného konfliktu

Režim Dudajeva změnil tvář Čečenska: učinil z něj svéráznou enklávu, ve které bylo možné prát špinavé peníze. Idea nezávislosti se stala zástěrkou, která měla skrýt zločiny a aféry, které se děly na čečenském národu, a na kterých se obohacovali čečenské a ruské vládnoucí vrstvy. Rozdělování peněz získaných nelegální cestou mezi finančně – politické skupiny uvnitř Čečenska i mezi Moskvou a Grozným a také snaha zamést stopy za zločiny, to vše vyvolalo v Čečensku občanskou válku. Vpád federačních vojsk se konal pod záminkou odzbrojení obou válčících stran. To se hodilo separatistům, kteří vyprovokovali masový čečenský odboj. Po 11. prosinci 1994 se válka z občanské začala měnit na rusko-čečenskou. Konflikt přestal být vnitřní záležitostí Čečenska, ba co více, „internacionalizoval se“ tím nejhorším způsobem, neboť separatisty začali podporovat protiruské síly celého světa.

V roce 1995 potřeboval Jelcin malou vítěznou válku pro posílení své moci a vítězství v dalších volbách. Ale místo bleskové akce došlo v Čečensku k masovým ztrátám na lidských životech i majetku, válečné operace získaly vleklý charakter, naladili světovou veřejnost protirusky a prohloubily krizi panující moci a společnosti.

Přesně to bylo cílem dudajevců, kteří vnutili ruským vojskům krveprolití uprostřed hustě osídleného města. Důsledkem bylo, že 300 000 lidí opustilo Groznyj. Ti, kteří zůstali, byli čečenskými vojáky využiti jako živý štít a opuštěný majetek tisíců měšťanů se stal kořistí pro zločince a lákavou návnadou pro nové potenciální členy domobrany.

Neadekvátní použití síly ze strany Rusů vyvolalo nesouhlas a vlnu nenávisti obyvatel Čečenska k ruským vojskům včetně těch, kteří byli proti režimu Dudajeva. Jestliže před začátkem vojenských operací měl Dudajev mezi obyvateli nízkou podporu, nyní se stal symbolem války za osvobození vedené s Ruskem. Opozice a vláda S. Chadžijeva, která nesouhlasila se separatisty a propagovala spojenectví s Ruskem, byli zcela zdiskreditována.

Oddíly Dudajeva tvořily malé, ale vysoce účinné skupiny a ty útočily na federální vojska. Avšak do jara 1995 padly poslední bašty ozbrojenců – Vedenov a Šatoj. Zdálo se, že se válka chýlí ke konci. Ale 14. června oddíl ozbrojenců obsadil ve městě Buděnovsk nemocnici s téměř dvěma tisíci nemocných, těhotných žen a dětí a požadoval na Rusku zastavení bojových operací a odchod vojsk z území Čečenska. Premiér Černomyrdin zahájil jednání s Basajevem a souhlasil, že splní podmínky teroristů. Co více, teroristům byl povolen návrat do Čečenska a v Grozném byly zahájena jednání pod patronátem OBSE, válka byla pozastavena. Ale brzy jednání skončila ve slepé uličce a vojenské operace byly obnoveny. Až do zimy 1996 trval podivný stav „ani válka, ani mír“. Začalo být zjevné, že při takové situaci je nemožné zajistit zvolení Jelcina do druhého období. Situace v Čečensku a okolo něj se stala hlavním trumfem v boji o prezidentské křeslo. V dubnu 1996 byl zavražděn Dudajev a v květnu byl do Kremlu přivezen zástupce

náměstek prezidenta ČIR Z. Jandarbijev, který podepsal souhlas s ukončením vojenských operací. V červenci 1996 byl Jelcin zvolen do druhého období. A v Čečensku, ač mdle, pokračovala válka.

6. Chasavurtské dohody

6. srpna 1996 šest set ozbrojenců obsadilo Groznyj. Tento fakt vyvolal u separatistů nadšení. Chasavurtské dohody, podepsané 29. srpna. Maschadovem a A. Lebeděm, daly vojensko – politické porážce Ruska oficiální status.

27. ledna se v Čečensku konaly volby prezidenta, které vyhrál A. Maschadov. Avšak nazývat tyto volby svobodnými a demokratickými je přinejmenším pochybné. Zaprvé se jich neúčastnilo půl milionu běženců, občanů Čečenska, za druhé v nich prakticky neexistovala alternativa, protože zúčastnit se mohli pouze zástupci vítězné válečné strany. Protiseparatisticky naladěná část obyvatelstva byla prakticky z voleb vyloučená a zbavená možnosti navrhnout své kandidáty. Nicméně prezidentské a parlamentní volby v Čečensku vzbudily naději, že nová vláda bude usilovat o politiku vnitročečenského smíření a normalizace vztahů s Ruskem. Rusko - čečenská smlouva o „Míru a principech spolupráce“ zvaná „Ičkerije“, podepsaná 12. května 1997 v Moskvě prezidentem RF B. Jelcinem a prezidentem Čečenské republiky A. Maschadovem byla klíčovým mezníkem ve vztazích mezi Grozným a Moskvou. Jistě se mohla stát základem pro obrození Čečenska. Avšak nestalo se tak.

Kapitola V

Druhá čečenská válka

1. Vláda maschadovského režimu

Prezident Maschadov nebyl schopen konsolidovat čečenskou společnost. Stát „Ičkerie“ nebyl úspěšný, jak z hlediska mezinárodního právního uznání („de jure“), tak „de facto“. Nová čečenská elita, která se není ocitla u kormidla realizovala ideje separatistů. Maschadov vsadil na ozbrojenou menšinu a odmítl spolupráci s tou částí obyvatelstva, která byla loajální k Rusku a tímto krokem prohloubil roztržku uvnitř společnosti, jejíž počátek můžeme vypozařovat v roce 1991. V důsledku toho režim ztratil důvěru a podporu části Čečenců žijících ve své zemi a také (větší) části, žijící v exilu. Na pozadí těchto faktů ještě zesílil politický a vojenský boj ozbrojených skupin o moc, sféry vlivu, zdroje příjmů. V září 1998 opozice veřejně obvinila Maschadova v tajené dohodě s Moskvou, zradě národních zájmů a požadovala jeho odvolání. Maschadov na to odpověděl obviněním opozice v protiústavních činech a odvolal vládu Basajeva. Avšak veškeré pokusy Maschadova o zavedení pořádku a odzbrojení protizákonných formací narážely na prudký jeho někdejších spolupracovníků. Kontrola nad zemí se mu vymkla z rukou. Čečensko bylo rozděleno na území podléhající vládě

polních velitelů.⁴⁵ Obětí od počátku neproduktivní ideje o nezávislosti Čečenska se stal sám Maschadov a hlavně – civilní obyvatelstvo.⁴⁶

Po dobu tří let vlády Maschadova nebyly prakticky podniknuty žádné kroky k obnovení ekonomiky a sociální sféry. Hrozila ekologická katastrofa a vypuknutí epidemií. Objevily se zjevné příznaky rozkladu hospodářských a kulturních vazeb uvnitř společnosti. Pokračovala emigrace obyvatel. Podle údajů sčítání lidu z roku 1989 činil počet obyvatel 1270 tisíc, z toho více než 30% Rusů a osob mluvících rusky. Před začátkem druhé čečenské kampaně počet obyvatel nepřekročil 400 tisíc (Rusů zůstalo v Čečensku asi 50.tisíc), všichni, kteří mohli utécti.⁴⁷

Pro maschadovské Čečensko byla typická chudoba a degradace řadového obyvatelstva na jedné straně, a obohacování špiček režimu, „nových Čečenců“ a ozbrojených band na straně druhé. V Čečensku měla hlavní slovo kriminalita⁴⁸. V zemi působilo 157 ozbrojených gangů. Ti mezi sebou rozdělily hlavní zdroje příjmů. Organizovaná kriminalita učinila ze země výrobce, spotřebitele a obchodníka drogami, zbraněmi a ropnými produkty. Na denním pořádku byly vraždy, zatýkání, únosy a obchod s lidmi. V průměru bylo za týden spácháno 60-70 zločinů, včetně 8-10 vražd. V centru Grozného beztrestně profitoval trh s nevolníky, stovky a tisíce lidí (především Čečenců) trpělo jako rukojmí. Frekvence únosů za účelem získání výkupného připomínala epidemií.

2. Čečensko – základna mezinárodního terorizmu

Čečensko se stalo základnou mezinárodního terorizmu. Na jejím území působily stovky najatých bojovníků z blízké i vzdálené ciziny. Jejich činnost byla financována jednotlivými extrémistickými zahraničními centry. Oddíl známého teroristy Hattaba byl složený z velké části právě zajatých bojovníků z ciziny. V Čečensku fungovaly vahhabistická centra na přípravu bojovníků. V poslední době v ozbrojených gancích dominovali právě mezinárodní teroristé.

„Suverenita“ Čečenska přinesla řadovým obyvatelům možnost být beztrestně zavražděn, oloupen, unesen. Separatisté přivedli ožebračené, po zuby ozbrojené Čečensko k národní katastrofě a vnutili mu další válku.

3. Politika Kremlu

Kreml nejenže uznal režim separatistů, ale navíc jim slíbil finanční odměnu výměnou za to, že Čečensko zůstane součástí země. Avšak peníze v pokladně došly a nová strategie, která měla vyřešit čečenský konflikt, začala stagnovat.⁴⁹ Snaha separatisty „ochočit“ za cenu politických ústupků a finančních injekcí bylo lídry lčkerie považováno za známku slabosti Ruska a jen zvyšovalo jejich drzost. Peníze brali, ale slíbené povinnosti neplnili.

⁴⁵ Zajndi Šachbijev: Sud'ba čečensko-ingušského naroda, obsčij evro-aziatskij dom, Rossija molodaja 1996, s. 479

⁴⁶ Edward W. Walker: The Crisis in Chechenya, Center of Slavic and East European Studies Newsletter, Spring 1995, www.garnet.berkeley.edu

⁴⁷ Ju. D. Ančabadze: Konferencija nadorov Kavkaza, s 183-199

⁴⁸ Ruslan Magomedchadžijev a Ruslan Achmadov: Čečenskaja Tragedija, Moskva 1995, Tercija, s. 79

⁴⁹ Serebrannikov V.V.. Vojna v zerkale obshešsvennogo mnenija. Vlast', 1999. №2, s.41

Uznáním vlády národních radikálů od sebe Kreml odstrčil většinu obyvatel, těch, kteří byli loajální k Rusku. Nicméně právě tato část obyvatel mohla nabídnou alternativu k ozbrojenému separatismu a snaze implantovat „islámský fundamentalismus“. Čečenská politika Kremlu spočívala ve snaze vyřešit taktické úkoly na úkor strategických. Vzorec řešení čečenské krize se měnil v závislosti na vnitropolitické situaci v Rusku.⁵⁰

4. Počátek Druhé čečenské kampaně

Na počátku srpna 1999 roku se prudce vyostřila situace v horských oblastech Dagestánu hraničícího s Čečenskem. V čele akce dagestánských a čečenských vahhabitů stáli teroristé Šamil Basajev a Hattab. Události měly charakter rozsáhlé bojové operace s použitím síly a prostředků regulární armády. Vahhabité vsadili na civilní obyvatelstvo, avšak to se jim nevyplatilo. Naopak činnost federálních vojsk a vedení země bylo masově podpořeno obyvatelstvem Dagestánu, které vnímalo operace vahhabitů jako vpád z čečenské strany (nehledě na to, že bandité, kteří pronikli na území Dagestánu byli z 80% najatí cizinci). Odpovědnost za to, co se odehrálo potom je zcela na prezidentu Ičkerie Maschadovu,⁵¹ který dost důrazně nevyjádřil své stanovisko a veřejně neodsoudil akce Basejva a Hattaba.

Ke konci srpna se vahhabité pod nápořem federálních vojsk uchýlili zpět do Čečenska. Avšak už 5. září opět vtrhli do Novalachské oblasti Dagestánu. Podle slov Basajeva, cílem akce bylo odvést pozornost ruských vojsk, kteří právě dobývali Karamachi a Čabanmachi. Tentokrát vahhabité spoléhali na podporu Čečenců – Akkinců a Lakců, podle jejich mínění utlačovaných vládou. Avšak i tentokrát se přepočítali. Lídr Lakců, opozičně naladěný proti oficiální vládě, se neodvážil vahhabity podpořit. Prohlásil, že nemá s jejich akcí nic společného. Lídři akkinské obce taktéž vyjádřili svou loajalitu dagestánské vládě.

Basajevské řádění a výbuchy v Moskvě dosáhly svého hlavního cíle: naladili ruské veřejné mínění tak, že souhlasilo se vpádem ruských vojsk do Čečenska.⁵²

Začala druhá čečenská kampaň a její výsledkem byl nový odchod civilistů ze země. Počet obyvatel donucených k odchodu a hledajících útočiště zejména v Ingušsku dosáhl 200 tis.

Vojenské akce změnily situaci uvnitř čečenské politiky. Ve chvíli kdy začala hrozit porážka, lídři ozbrojených uskupení se sjednotili a učinili konec bojůvkám mezi sebou. Na druhé straně však proti sobě zůstaly stát vahhabité a přívrženci tradičního islámu. Mnozí polní velitelé a náboženské autority jsou ochotni smířit se s Moskvou za cenu vykořenění vahhabismu.⁵³ Ale hlavním rysem současné situace je absence jakékoli podpory nezákonně ozbrojených formací ze strany civilistů.

⁵⁰ Taškov V.N. Obšsestvo v vooruženom konflikte. M., 2001, s. 501

⁵¹ Serebrjanikov V.V. Generali a politika. Formirovanije Rossii: od mifov k real'nosti. Social'naja I socialno-politicheskaia situacija v Rossii v 2000 godu. T.1., Moskva., 2001, s. 260

⁵² Taškov V.N. Obšsestvo v vooruženom konflikte., M., 2001, s. 45

⁵³ Akajev V. Islam i politika (na materialach sovremennoj Čečeni) // Islam i politika na Severnom Kavkaze. Vipusk I. Rostov-na-Donu, 2001, S 56-57.

5. Následky konfliktu

Nejtěžším následkem konfliktu je smrt obrovského počtu lidí, především civilistů. Podle oficiálních údajů dosáhly v Čečensku ztráty na životech civilistů 3. tisíců mrtvých, kromě 4500 raněných. K následkům války je také potřeba přičíst morální a psychologické rány, které se budou hojit ještě dlouho, jak v ruské, tak v čečenské společnosti.

Také materiální ztráty jsou velké. Mnohé vesnice utrpěly následkem bombardování, téměř zcela zničené je i hlavní město – Groznyj. Průmysl živoří. Velké ztráty zaznamenala oblast zemědělství. Většina z obyvatel nemá stalou práci. Čečensko opustili vzdělaní, praceschopní kvalifikovaní občané, tedy ta část národa, která v sobě obsahuje národotvorný potenciál a ztělesňuje jeho naději na budoucnost.

Při charakterizování nynější situace v Čečensku je potřeba říci, že hlavní síly separatistů jsou zlomeny. Ozbrojenci nemají ani sílu, ani prostředky potřebné k rozsáhlým akcím a přešli na taktiku záškodnického boje a terorizování. Válka v Čečensku se stala svérázným průmyslem, podnikáním založeným na lidské krvi.

Pohár důvěry Čečenců k národním radikálům přetekl. Nestojí o to, být pokusnými králíky pro experimenty mezinárodního terorizmu. Chtějí, jako každý civilizovaný národ, mít svou vlast, která společnosti zajistí splnění jejich potřeb v rámci moci, kterou jí národ udělí. Čečenci můžou a chtějí pojmout sami sebe jako plnoprávné občany Ruska, zaujmou pozici, která jim náleží v jediném federativním právním státu – Ruské federaci.⁵⁴

Západ, na který ještě pořád sázejí separatisté, by měl přiznat, že zdroj vnitřního vývoje Čečenska, spojeného s politickým procesem založeným na idejích etnického nacionalismu, je vyčerpaný. Drtivá většina Čečenců odmítá ideu vahhabismu a vládu kleptokracie. Alternativu ozbrojenému separatismu může nabídnout jen ta část čečenské společnosti, která chce žít v Rusku a s Ruskem.⁵⁵ V této situaci jednání s Maschadovem odporují národním zájmům čečenského národa a nejsou nic jiného, než nový pokus o nečistou hru související s geostrategií. Tím více, že ve vztahu k Čečensku Západ demonstruje dvojitou politiku. Čečenské běžence přijmout nechce, humanitární pomoc je omezená, zato separatisté a jejich lídři mají velkou materiální i morální podporu. Každý člověk, který není zatížený předsudky, chápe, že až po očištění země od teroristů a najatých bojovníků a obnovení ústavního řádu je možné započít proces znovuzrození a konsolidace čečenského národa.

Klíčovou roli v tom mají hrát samotní Čečenci. Nejdůležitější je započít proces budování, obnovení zničené ekonomiky, sociální sféry, kultury a tím učinit válku nevýhodným projektem. Federální vláda by se měla postavit čelem k problémům běženců - čečenských civilistů.

⁵⁴ Pestiřev V.E. Pravovije i socialno-političeskije problemi bor'bi s terrorizmom// Gosudarstvo i pravo. 1998. №3, s. 92 Černobrovkin I.P. Etnonacionalističeskij terrorizm v Severo-Kavkazskom regione//Kavkazskij region: problemi kulturnogo razvitija i vzaimodejstvija (otv. Red. Y. G. Volkov)., Rostov-na-Donu, 2000, s. 209

⁵⁵ Drobiževa L.M., Aklaev A. R., Korotejeva V.V., Soldatova G.U. Demokratizacija i obrazi nacionalizma v RF 90-ich godov. MY., 1996., s. 88

6. Jaké konkrétní rozdíly lze najít mezi první a druhou čečenskou válkou?

Dvě čečenské války, ačkoli mezi koncem jedné a začátkem druhé uplynulo relativně velmi málo času, mají mnoho rozdílných i společných rysů, ať už z pohledu podpory veřejného mínění a názoru mezinárodního společenství, ale i připravenosti a způsobu boje ruské armády i čečenských “rebelů”.

Otázka veřejné podpory: 1-í čečenská válka se širokou podporou ruské veřejnosti v žádné ze svých fází nesetkala. Naopak druhá čečenská kampaň se přinejmenším na svém začátku s podporou setkala hodně. Akce byla pojímána jako „kampaň pomsty“ za terorestické útoky na ruském území. Nelze však přehlednout, že veřejná podpora druhé čečenské válce poměrně rychle klesala. Pokud bylo ještě v dubnu 2000 60% dotazovaných při průzkumech veřejného mínění pro vojenský zásah v Čečensku, tak v listopadu toto číslo kleslo na 44% a naopak podpora mírových jednání s Čečenci měla u stejného průzkumu v dubnu 21%, ale listopadu už 47%.⁵⁶

Také postoj zahraniční k ruskému zásahu v Čečensku byl u druhé války dosti odlišný. Zejména s souvislostí s zákonem – v souvislosti s druhou čečenskou válkou je nutno poznamenat, že v roce 1998 byl v Rusku přijat tzv. Protiteroristický zákon, který umožňoval na územích, kde probíhají protiteroristické operace zvláštní režim ohledně lidských práv a zacházení se zajatci - mířila na Rusko silná vlna kritiky, která například ze strany Spojených států obsahovala i výhrůžky v podobě omezení mezinárodních finančních půjček.

Změna v interpretaci druhé ruské vojenské operace v Čečensku (minimálně z ruské strany) nastala po září 2001 a teroristických útocích na území Spojených Států amerických. Je možno konstatovat, že (tehdy již prezident) Putin velmi rychle vyložil příležitosti a proměnil vnější kontext čečenské války⁵⁷ Putin se snažil všemi možnými prostředky najít spojení mezi islámskými teroristy v Afganistanu a Čečensku. Byla patrná snaha rozšířit akční rádius čečenského problému souvisejícího s mezinárodním terorismem na celý Kavkaz a na Střední Asii. Konečně tato kritika do určité míry oslabila ale stále se jednalo o výtky silnější, než jaké byly slyšet během prvního konfliktu v Čečensku.

Taky se dá podotknout, že byl užasní rozdíl v připravenosti ruské armády! Je třeba ještě podotknout, že se dosti změnila i struktura armádního velení. V čele resortu obrany již nehrál prim “jestřáb” Pavel Grachev, ale pozměněná generalita. Lze pozorovat, že mocenské těžiště se z armády přesunulo na tajnou službu FSB.

Druhé ruské tažení bylo z hlediska vojenských výsledků úspěšnější, připravenější a lépe vedené, nicméně lze jen těžko tvrdit, že by bouřlivou a nestabilní situaci v Čečensku vyřešilo. Pokusilo “čečenizaci” konfliktu byl do určité míry úspěšný, nicméně je třeba si všimnout posunu v chápání konfliktu minimálně ze strany části čečenského odboje. Počátkem 90. let byl konflikt chápán jako čistě politický, případně vedený do určité míry v osobní rovině i revalita Jelcin-Dudaev dnes se však do značné míry vnímána jako konflikt etnický či náboženský.

⁵⁶ Shevtsova Lilia, Putin's Russia, Washington, 2003, str. 286

⁵⁷ Herspring Dale, R., Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain, Oxford 2003

Je otázka, jakým směrem se vývoj v Čečensku po smrti Ahmeda Kadyrova (zabit při atentátu v květnu 2004) vydá, nicméně lze se domnívat, že bude i nadále pokračovat boj mezi nacionalisty a vahhábity, přičemž po zabití Aslana Maschadova (březen 2005) mohou návrh získat právě radikální, které zřejmě pokojné a kompromisní vyřešení nyní již nejen rusko-čečenského konfliktu nepřejou.

7. Současná situace v Čečensku (aktualizace k únoru 2005)

Bezpečnostní situace

V srpnových prezidentských volbách (2004) byl vítězně prohlášen dosavadní ministr vnitra proruské vlády Čečenská Alu Alchanov. Mezinárodní pozorovatelé se voleb nezučasnili, nezávislé pozorovatelé z řad ruských a čečenských nevládních organizací hovoří o rozsáhlých manipulacích s volebními výsledky a s údaji o volební účasti. Volby byly zorganizovány poté, co bývalý "prezident" Čečenska Achmat Kadyrov zahynul při pumpovém atentátu 9. května 2004 na stadionu v Grozném během oslav výročí ukončení 2. světové války.⁵⁸ Jakkoli podle Moskvy prezidentské volby v Čečensku signalizují „završení mírového procesu“. Civilní obyvatelstvo je vystaveno útlaku ze strany federálních vojsk a početné ozbrojené "ochranky prezidenta", vedené synem zesnulého Achmata Kadyrova Ramazanem Kadyrovem. Podle ruské organizace na obranu lidských práv Memorial mají Kadzrovovi lidé a federální vojska na svědomí většinu únosů lidí na území Čečenska.

Jen v roce 2004 bylo podle Memorialu, jenž monitoruje třetinu území Čečenska, uneseno 396 a zavražděno 293 obyvatel Čečenska. Podle oficiálního proruského představitele Čečenska Rudnika Dudajeva bylo v roce 2004 uneseno kolem 500 lidí (o něco více než v roce 2003). Od počátku II. Rusko-čečensko války bylo uneseno nebo zmizelo bezmála 3 500 osob.

V červnu 2005 amnestie – 253 lidí od bojovníku se vrátili k civilnímu životu a 300 seskupení banditů působili nesouhlasně. 9 teroristů zabyto. (dle informace ITAR TASS)

Podle zprávy mezinárodní organizace Amnesty International z června 2004 „v Čečenské republice nadále dochází k nezákonným zatýkáním, únosům lidí, mučení, znásilňování a vraždám.“ Podle zprávy mezinárodní organizace Human Rights Watch, „World Report 2005“ z ledna 2005, se v Čečensku „federální síly podílely na stovkách případů násilných zmizení, mimochodných poprav a mučení zadržených. To vše se dělo prakticky beztrestně“.

Humanitární situace

Po uzavření uprchlického tábora Bella v Ingušsku koncem roku 2003 byly během roku 2004 z rozhodnutí oficiálních orgánů uzavřeny ostatní velké stanové tábory na území Ingušska: Bart (v březnu), Sputnik (v dubnu) a Sacita (v červnu).

---

⁵⁸ Ju. Ančabaridze: Konferencija narodov Kavkaza, s.183

V Ingušsku přesto nadále žije více než 15 000 Čečenců, oficiálně označovaných jako “vnitřně přesídlené osoby”, ve více než 150 menších ubytoven.

V poslední době je rovněž patrný zesílený tlak za strany státních orgánů na organizace zabývající se obranou lidských práv a osvětlováním rusko-čečenského konfliktu. Jen od počátku roku 2005 byly vystaveny policejnímu tlaku Svaz nevládních organizací (SNO) a Společnost rusko-čečenského přátelství (ORČD). Státním orgánům se nelíbí kritické texty, které se objevují v tiskových materiálech organizací.

Rozšiřování konfliktu za hranice Čečenska

Rusko-čečenský konflikt se nadále šíří i za hranice samotného Čečenska. V únoru 2004 byl v katarském hlavním městě Dauha zavražděn bývalý vice-prezident Čečenské republiky Ičkerija. Z vraždy byly obviněni dva příslušníci ruských tajných služeb, kteří byli následně odsouzeni k doživotnímu vězení. Katarský soudce přitom prohlásil, že oba obvinění jednali podle rozkazů Kremlu. V prosinci 2004 byli nicméně oba vinici předáni do Ruska, kde přivítáni se státními poctami.

V červenci zaútočila skupina ozbrojenců na budovy silových struktur ve třech ingušských městech. Při útoku bylo zabito 98 lidí včetně 62 členů vojenských a bezpečnostních složek.

V září obsadila skupina asi 30 teroristů budovu školy v Beslanu v Severní Osetii a po dobu dvou dnů držela více než 1 000 osob (včetně dětí, jejich rodičů a učitelů) jako rukojmí. Při osvobozovací operaci a boji mezi federálními silami a teroristy zahynulo bezmála 400 lidí.

V únoru 2004 zabil výbuch v moskevském metru lidí. Kreml obvinil z výbuchu “čečenské teroristy”. Další výbušnina explodovala u stanice metra “Rižskaja” v Moskvě v srpnu 2004, následkem čehož zahynulo 10 osob. K odpovědnosti za výbuch, stejně jako za tragédii v Beslanu se později přihlásil čečenský polní velitel Šamil Basajev. V lednu 2005 zaútočily ruské a místní silové složky na obytný dům v hlavním městě Kabardsko-balkanské republiky Nalčiku, kde se po dobu dvou dní údajně ukrývalo několik místních partyzánů z radikální islamistické skupiny “Jarmuk”. Všichni partyzáni byli zlikvidováni.

Kapitola VI

Osvětlení čečenského konfliktu v médiích

Osvětlení čečenského konfliktu v ruských médiích

Od roku 1994 se v Ruské federaci na území Čečenska válčí, přestože vládá to nazývá různě: zavedení ústavního pořádku, odstranění zločineckých band, protiteroristická operace. Po celých těchto šest let se o tom psalo v novinách, mluvilo v rádiu a televizi. Mluvilo se všelicos. Různá masmédiá odlišně hodnotila události, odsuzovala, nebo naopak schvalovala skutky vykonané vládou, zastávala se druhé strany, nebo naopak její představitelé nazývala zločinci. Pokud budeme mluvit o různých sděleních, nebudeme se je pokoušet zhodnotit z mravního hlediska, ale zaměříme se na vlastní způsob realizace kampaně a na autory těchto sdělení a jejich názory. Zdá se, že právě právníci jsou nejdál od

mravního hodnocení skutků, protože každý pokus vycházející z kategorií odlišných, než je soulad se zákonem, znamená (v extrémě) pokus hodnotit události z hlediska „spravedlnosti revoluce“. O čem tedy mohou mluvit právníci komentující to, co bylo otištěno? Nejspíš o tom, zda událost je, nebo není v souladu se zákonem. Právo je systém všeobecně zavazujících sociálních norem chráněných mocí státu, tudíž jedním z témat, která bychom chtěli probrat, je právě reakce státu na tyto tiskoviny. Publikace pojednávající o čečenské válce můžeme pracovníčně rozdělit do několika kategorií:⁵⁹

- Pojednávající o bojových operacích s maximální informovaností. To jest ty, které neobsahují hodnocení, neospravedlňují ani jednu z válčících stran, ale suše informují o událostech. Je však zjevné, že způsob, jak je zpráva formulována, může formovat naše názory na věc. Způsob, kterým je o dané události pojednáno v ideologicky různě zaměřených masmédiích, se bude lišit, přestože charakter informačního materiálu zůstane.
- Hodnotící události, které se odehrály v oblasti konfliktu a činy jednotlivých aktérů. Tyto materiály zpravidla také obsahují nějakou informaci, ale nosným prvkem je zde právě analýza. Události jsou vybrané a seřazené tak, že vyvozené závěry se zdají čtenáři být zřejmé a logické.
- Hodnotící hodnocení. Tedy ve své podstatě ideologického charakteru, které více než pojednávají o událostech dělí média na „naše“ a „jejich“. Právě do této kategorie se zpravidla řadí materiály informující o začátku (pokračování, ukončení a jiných peripetiích) informačních válek a také charakterizující jednotlivé postavy a média, která se vyznačují jiným názorem.

Při pokusech jakkoli právně posoudit publikace patřící do jednotlivých kategorií, je nutné pamatovat, že Ústava Ruské federace zaručuje v článku 29 svobodu myšlení a slova a také právo každého svobodně hledat, dostávat, předávat, produkovat a šířit informaci každou cestou, neodporující zákonu. Výjimku tvoří pouze údaje, ke kterým je omezený přístup a pro které platí omezení týkající se jejich šíření. K těm, podle ruských zákonů, patří státní, úřední, obchodní a jiné, chráněné zákonem tajemství a také osobní data fyzických osob.⁶⁰ Z toho můžeme vyvodit skutečnost dosti neradostnou pro některé ideology čečenského konfliktu: šíření neúplné, vyříděné informace není trestné. Je na autorovi, které zprávy (volně přístupné) a v jaké posloupnosti považuje za nutné zveřejnit. Jediné, co může být považováno za porušení zákona a trestné je propagace rasové, sociální, národní, náboženské nebo jazykové nadřazenosti. Norma obsahující všechna tato a také zavádějící ještě některé doplňková omezení je obsažena ve 4. článku zákona „O veřejných sdělovacích prostředcích“ a v jiných dokumentech.

Co se týče shromažďování informací pro tyto účely, je podle mého názoru potřeba zdůraznit dva normativní akty, které obsahují omezení ohledně šíření jednotlivých informací. V první řadě je nutné poukázat na 30. článek Federálního zákona „O vnitřních vojscích Ministerstva vnitra RF“. Zejména se tu mluví o tom, že „v zájmu osobní bezpečnosti vojáků vnitřních vojsk a členů jejich rodin se nepřipouští šíření informací o pohybu a lokalizaci vojsk nebo jejich částí, ať veřejným vystoupením, nebo veřejně sdělovacími prostředky.“⁶¹ Dále se zaručuje

⁵⁹ Barabanov P.P. Gosudarstvennaja politika bor'bi s terrorizmom: regional'nije aspekti i problemi pravovogo obespechnija// Anti – terror. Sevastopol, 2004. №1

⁶⁰ Severo-Osetinskij centr ICPI RAN // Reformirovanije Rossii: ot mifov k realnosti. Socialnaja i socialno-politicheskaja situacija v Rossii v 2000 godu. ,T. 1., Moskva., s.330

⁶¹ Sapunov A.G. Zadachi organov vnutrinnich del na sovremennom etape bor'bi s terrorizmom // Anti-terror. 2003. №1., s.6-8

utajení údajů o vojenských osobách, a členech jejich rodin, účastnících se zamezení činnosti ozbrojeným zločincům, protizákonně ozbrojeným formacím a jiným organizovaným zločineckým skupinám. Informace o úředních a bojových útvech, jednotkách, vzdělávacích institucích vyššího vojenského profesionálního zaměření a institucí vnitřních vojsk může být zveřejněna pouze s povolením velitele zmíněných formací a institucí způsobem, který určí ministr vnitra Ruské federace.“ Tímto způsobem zmíněná norma reguluje přístup k informacím a detaily šíření informací tohoto charakteru.⁶² Novinář, zmiňující ve svých materiálech konkrétní osobu, by měl pamatovat na to, že toto utajení předpokládá nejen nezveřejnění jména a příjmení, ale také zamezení možnosti identifikovat osobu podle určitých příznaků. Druhým dokumentem je čtenářům i novinářům známější Federální zákon „O oboji s terorismem“, jehož 15. článek se nazývá „Informování veřejnosti o teroristické akci“. Přitom zákonodárství nijak nepostuluje nutnost o teroristické akci informovat, ale naopak vytváří celou řadu omezení. Například: „Při uskutečnění protiteroristické operace informování veřejnosti o teroristické akci se uskutečňuje takovou formou a v takové míře, jakou určí velitel operačního štábu řídící protiteroristickou operaci nebo představitel zmíněného štábu, který je odpovědný za udržování styku s veřejností.“

Celkově ovšem ruské zákonodárství počítá například ve 38. článku Zákona „O veřejně sdělovacích prostředcích“ s tím, že státní orgány a organizace, veřejné spolky a jejich představitelé poskytují údaje o své činnosti veřejně sdělovacím prostředkům na žádost redakcí a také cestou tiskových konferencí, zasíláním podkladů a statistických materiálů a jinými způsoby. Avšak prakticky zcela chybí mechanismus, který by mohl donutit úředníky poskytnout informaci nebo potrestat je za poskytnutí kusé nebo nepravdivé informace. Například „Federální zákon o státní službě“ pamatuje na povinnost státního úředníka „Chránit státní a jiné zákonem chráněné tajemství a také nerozhlášovat údaje, které se mu staly známými v souvislosti s plněním povinností, a které by se mohly dotknout soukromí, cti a důstojnosti občanů.“, ale neustanovuje povinnost informace poskytovat.

Existují také další mechanismy, které zabraňují novinářům v přístupu k informacím nebo znemožňují být bezprostředně po události na místě činu. Jsou to Pravidla akreditace představitelů veřejně sdělovacích prostředků u Orgánu pomocníka prezidenta RF S.V. Jastržemského, které už byly v médiích několikrát zmíněné v souvislosti s jejich nesouladem se zákony. Vláda diskredituje samu sebe tím, že se snaží skrze akreditaci zamezit novinářům v přístupu do oblasti ozbrojeného konfliktu. Tato instituce se totiž zrodila právě proto, aby vytvářela co nejvhodnější podmínky pro pracovníky médií...

Avšak nejvíce ohlasů v tisku a dokonce zvláštní materiály, které se zabývají přímo tímto problémem, vyvolala druhá část 15. článku Federálního zákona „O boji s terorismem“. V souvislosti s touto normou přejdeme od informačních materiálů čechenském konfliktu k materiálům analytickým. Podle druhé části tohoto článku je zakázáno šířit informaci, která:

- Odhaluje zvláštní technické postupy a taktiku protiteroristické akce;
- Může ohrozit provedení protiteroristické operace nebo ohrozit život lidí, kteří se nacházejí v oblasti provedení protiteroristické operace nebo za jejími hranicemi;
- Slouží k propagaci nebo obhajobě terorismu a extremismu;

⁶² Verchovskij A., Papp A. Političeskij ekstremizm v Rossii., M., 1996, s 5-6., Gadžijev K.S. Geopolitika Kavkaza., M., s 76., Meždunarodnij terrorizm kak fenomen XX veka: evolucija form i etapi bor'bi s mirovim zlom // Zakon i pravo. 1999. № 12, s. 7

- Pojednává o pracovnících speciálních jednotek, členech operativního štábu řídicího protiteroristickou operaci a také osobách, které se na provedení operace podílejí.

V souvislosti s činností novinářů nejvíce pozornosti budí zákaz šíření informací, které slouží k propagaci, nebo omluvě terorismu a extremismu. Podle výkladu Ministerstva tisku propagace extremistických názorů spočívá například v tom, že je v médiích dán prostor k vyjádření čečenským polním velitelům.⁶³ Navíc se to z hlediska vlády může posuzovat jako „napomáhání terorismu“. Tato norma a její interpretace budí zájem také v souvislosti dalším faktem. Za prvé není jasné, která informace (nejspíše volně přístupná, neboť v jiném případě by se použil jiný způsob ochrany) slouží propagování nebo obhajobě terorismu.⁶⁴ (Ještě jednou zdůrazňujeme, že se jedná přímo o šíření informace, tedy údajů o osobách, předmětech, faktech, jevech a procesech, jak o tom pojednává 2. článek Federálního zákona „O informaci, informování a ochraně informace“). Jak tedy může šíření přístupné informace, neobsahující žádné státem chráněné tajemství a získané z obecně přístupných zdrojů, sloužit protiprávním cílům včetně propagace a obhajoby terorismu?⁶⁵ Možná tomu můžou posloužit důsledky vyvozené autorem na základě takové informace, avšak nikoli fakta sama. Druhým zádrhelem je použití termínu „nápomoc“, neboť daný termín má přesný právní význam. Podle článku 32 Trestního zákoníku RF je „napomahatelem osoba, která se podílí na zločinu poskytnutím rady, pokynu, informace, prostředku nebo nástroje, který slouží k vykonání zločinu nebo odstraněním překážky, nebo osoba, která předem slibuje ukrýt zločince, prostředky nebo zbraně sloužící k vykonání zločinu, skrýt stopy po zločinu nebo předměty vydobyté protiprávní cestou a také osoba předem slibující získat nebo zbavit se zmíněného.“ V souladu s tím je jedním z hlavních příznaků „nápomoci“ – pomoc předem přislíbená, a je tedy těžké si představit, jak může být porušení 15. zákona „O boji s terorismem“ napomáhání teroristickému aktu.

Nehledě na tuto nepřesnost norem, Ministerstvo tisku už varovalo řadu tiskovin. Avšak samotný problém porušování práv novinářů nachází v médiích poměrně nízkou odezvu. Zpravidla to jsou jen extrémní případy jako vražda, zranění nebo únos novináře. Dokonce při zcela zřejmém protiústavním jednání mocenských struktur a odporu státu, novináři nečiní žádné pokusy spojit se za účelem obrany. Vhodným příkladem může posloužit zavedení „Pravidel akreditace představitelů veřejně sdělovacích prostředků u orgánu pomocníka prezidenta RF S. V. Jastržemského“. Nehledě na to, že se jedná o zcela zřejmé odporování platným zákonům, nebyl učiněn ani jediný pokus o aktivní odpor (soudní nebo jinou cestou) ze strany novinářské veřejnosti. Otištění určitých materiálů nebo faktů zpravidla nevede ke spolupráci mezi novináři.

Tématem mnohá článků je pojem „informační válka“. Při pokusu definovat tento termín podle toho, jak se o něm pojednává v tisku, jsme zjistili, že se jedná o srážku dvou protichůdných nebo zcela se vylučujících pohledů, z nichž každý se opírá o ta či jiná fakta. Při tom jsou časté situace, kdy oba pohledy mohou existovat vedle sebe, třeba jen proto, že každý osvětluje trochu jiný problém. Režim se s radostí chytil často používaného termínu a zdá se, že brzy „informační válka“ získá svůj právní význam. A kde je válka, jsou „protivníci“, „ochránci vlasti“, jsou ti, „kteří bojují za dobrou věc“ a jsou „pomocníci nepříteli“. Přinášení zpráv o čečenském konfliktu tedy na jedné straně rozštěpilo novinářskou veřejnou a na

⁶³ Tam též

⁶⁴ Citát od: Rossijane o Čečensku // Moskovskaja Pravda. 2001, 5. července

⁶⁵ Bunin I.M., V Rossii – epocha V.Putina // Politija., 2001, №5., s. 24

straně druhé umožnilo státu, který se při tom opírá právě o média, rozdělit všechny sdělovací prostředky na „dobré“ a špatné“. Je smutné, že v samotných zprávách pokračuje dělení novinářů a s nimi libovolně i jiných aktérů čečenského konfliktu na „své“ a „jejich“. Heslo „Kdo není s námi, je proti nám“ je bohužel příliš silné a způsobuje další a další překážky pro sjednocení novinářů. Zdá se, že pokud jednou někdo vezme na vědomí přísloví o „táhnutí za jeden provaz“, už se nenajde nikdo, kdo by ho chtěl naplňovat.

Osvětlení čečenského konfliktu v světových médiích

Čečensko, jak to vypadá když například koukneme na internetové stránky světových media jdečné téma, všichni o tom mluví, ale čím více se mluví, tím méně se ví. A spíše naopak: čím méně toho víme, tím více se mluví.

Jsou tu některá fakta. Je-li možné se spolehnout na internetové zdroje, vypadá vývoj devadesátých let následovně: bývalý sovětský generál strategického letectva Džochar Dudajev vyhláší samostatnost Čečenska v r. 1991, v r. 1993 vyhrožuje neposlušným poslancům čečenského parlamentu přeměnu Čečenska v islámský stát se současným rozehráním parlamentu, začíná první válka s Ruskem. V roce 1997 se prezidentem stal Aslan Maschadov. Již za vlády Dudajeva bylo v Čečensku zaváděno brutální islámské zákonodárství. Popravy byly přenášeny v přímém televizním přenosu a na odsouzeném vykonávány přímo postiženou stranou⁶⁶. Většina Čečenců však v té době nábožensky vlažná. Fundamentální agresivní islám je sem tedy vnášen jednak shora, od jejich vůdců, jednak přichází ze zahraničí společně s islámskými bojovníky, přicházejícími do země.

Po roce 1996 již v Čečensku nejsou žádná ruská vojska, došlo k úplnému stažení jak vojenských oddílů, tak veškeré ruské administrativy.

v této době dochází v Čečensku k únosům zahraničních pracovníků čistě z důvodů vymáhání výkupného. Nejméně jednomu Britovi byla uříznuta hlava, když únosci nebyli spokojeni s postupem jednání.

Čečenští vládcí se rozhodli vybudovat velký islámský stát a vojensky napadli území sousedních republik. Tak začala druhá válka v r. 1999.

Po celou tuto dobu vládl v Rusku Boris Jelcin, na západě tolik opěťovaný. Až v roce 2000 nastupuje Vladimír Putin.

V širším okolí se mezitím rozhořívají boje o ovládnutí ropných polí v bývalých sovětských republikách ve Střední Asii a o ovládnutí tras budoucích ropovodů a plynovodů. V této oblasti jsou zainteresovány jak americké firmy (UNOCAL etc.), tak i britské a jiné, a samozřejmě ruské. Groznyj sám je důležitou křižovatkou tras ropovodů a plynovodů (detailně se to popisuje víš, v kapitole II). Součástí těchto válek jsou nejen konflikty na Kavkaze, ale i nekončící boje v Afghánistánu s následným americkým vojenským útokem. Přes Afghánistán jsou totiž plánovány důležité trasy, vedoucí dále přes Pákistán na pobřeží (viz např. Chossudovsky, M.: Válka a globalizace. Pravda o 11. září.: intu.; Praha 2003 a rovněž texty P. Robejška a dalších publikované dokonce i v Lidových novinách). V Gruzii působí

---

⁶⁶ reportáž ČT

od r. 2002 několik set amerických vojenských poradců (Panská soutěska, nacházející se na jejím území, je notoricky podezřívána jako místo úkrytu a výcviku čečenských bojovníků). Představitelé Spojených států, jejichž současný prezident se tak rád staví do čela boje proti mezinárodnímu terorismu, přijímají zástupce čečenských teroristů, a to opakovaně⁶⁷. V Uzbekistánu a Kyrgyzstánu jsou americké vojenské základny. Petra Procházková⁶⁸ uvádí, že středoasijské totalitní diktatury dostávají od USA ročně kolem 900 milionu dolarů. Jedna y nich, Uzbekistán je např. znám vařením politických odpůrců vlády za živa.

Podíváme-li se na mapu v opačném směru, vidíme, že plánované ropovody směřují přes Turecko dál na západ. V jednom ze směru jejich pokračování leží Kosovo. Tento ropovod, plánovaný již od počátku 90. let jako hlavní dopravní tepa středoasijské ropy, má vést z Turecka, přes Burgas v Bulharsku a přes Makedonii do Albánského přístavu Vlora. To vysvětluje podivné rozmíst'ování amerických vojenských jednotek při jejich mírové misi v 1993, kdy se rozmíst'ovaly nikoliv v místech, kde odcházelo k zabíjení civilistů, ale na severní hranici Makedonie proti Srbsku a v blízkosti trasy budoucího ropovodu⁶⁹. V této souvislosti se stává pochopitelným i proměnlivý postoj Západu, kdy nejprve považoval kosovskou UCK za teroristickou narkomafii (přes Balkán vede i důležitá heroinová cesta), pak za osvoboditelskou armádu, a nyní opět za teroristy. Zde, stejně jako v případě Iráku, byly šířeny účelové lži o tisících či desítkách tisíc mrtvých kosovských Albánců povražděných Srby, jejich těla však do dnes nebyla nalezena a žádný jiný důkaz pravdivosti těchto tvrzení nebyl podán.

Budeme daleko od pravdy, když konfliktní vývoj v celé této oblasti budeme považovat za důsledek boje světových velmocí, v němž jsou místní obyvatelé a skupiny bojovníků různého typu používáni jako nástroje pro dosahování cizích cílů?

Není pochyb, že se vojáci ruské armády dopouštějí ukrutností. Asi na rozdíl od Čech, osvobozovaných gardovou sovětskou armádou.

Tato krutost má několik příčin. Jednou je brutalizace vojáků jako nutný důsledek války. To zažily všechny armády. Jen to některé utajily lépe, jiné hůře. V případě ruských vojáků jsou další příčinou celkově hrubé poměry, v nichž dosud žili a z nichž přicházejí. A v neposlední řadě je to primitivní taktika spočívající v nasazení masy hrubé síly, tj. Vln pěchoty a těžkých zbraní. Hodně lidí vzpomene si na televizní záběry z války v Čečensku, na nichž projížděl ulicemi Grozného osaměly ruský tank. Není snadnější terč, než jakým je jednotlivý tank v ulicích města. Další příčinou této podoby války je tak neschopnost a nezáměr důstojníků, což bylo názorně vidět i v Beslanu. Naprostý chaos a zmatek, civilisté, rodiče zadržovaných dětí, promíchání s vojáky zvláštních jednotek, rodiče ozbrojení a střílející na teroristy podle vlastního uvážení.

Když se zamyslím nad hodnocením těchto událostí u nás, dá si povšimnout několika zajímavostí. Tou první je apriorní odpor vůči Rusům. Nikoliv vůči vládě, ale vůči Rusům jako takovým. Všem negativnímu je hned věřeno, ve pozitivní je zpochybňováno. V Česku nachází tento postoj pochopitelně živnou půdu.

⁶⁷ viz např. M. Kaláb, BL, 15.9.2004

⁶⁸ LN, 5.2.2004, s. 9

⁶⁹ viz The Guardian citován dle: Právo, 22.2.2001, s. 9

Vzpomínky na okupaci nejsou ještě zcela vybledlé. Avšak tím není tento předsudek o nic méně chybný, činí z lidí snadné objekty mediální manipulace sloužící k prosazení nikoliv svých vlastních, ale cizích zájmů. Jen malá ukázka. Když bylo pozatýkáno vedení Enronu za účetní podvody, žádné sdělovací prostředky nepsaly o omezování svobody podnikání a demokracie v USA. Když byl zatčen vedoucí představitel Jukosu za gigantické daňové podvody (v USA velmi přísně trestané), nekladly si ty stejné sdělovací prostředky otázku, jeli obvinění pravdivé či nikoliv, ale vynesly apriorní soud o útoku na svobodu a demokracii ze strany V. Putina.

Když přijala administrativa G. Bushe Vlastenecký zákon a mnohé další jemu podobné, velmi silně omezující občanské svobody, o tom se moc napsáno nebylo. Když centralizuje moc V. Putin, jedná se o počátek diktatury. A to ovšem bez podrobné znalosti toho, o co skutečně jde a bez diskuse o obsahu těchto opatření samých. Stačí, že se to děje v Rusku.

V souvislosti s výše napsaným je nezbytné se vyvarovat ještě dvou primitivních myšlenkových schémat. První se týká lidského sklonu považovat ze dvou stran konfliktu vždy jednu za stranu dobra a druhou za stranu zla. Potíž nastává, když je těchto stran více než dvě (jako tomu bylo během konfliktu na Balkáně: Chorvati, Srbové, muslimové, pak takové myšlení upadá do chaosu a svět se mu stává nesrozumitelný⁷⁰(1). V případě války v Čečensku známá a v tenhle části uvedená fakta ukazují, že žádná ze stran není stranou dobra.

Druhé schéma vychází ze snahy chránit slabší a trpící. Především jsme predisponováni pohoršovat se nad utrpením a zabíjením mladých žen a dětí. Je to přirozená reakce chránící to nejdůležitější v životě skupiny, a tím je její schopnost budoucí reprodukce, kterou zajišťují právě mladé ženy a děti. Tento fakt je zná v propagandistických štábech již velmi dlouho. Předvedete-li dostatečně přesvědčivě jednu stranu jako vraha žen a dětí, je automaticky zařazena na stranu zla. Veřejnost se pocitově identifikuje trpícími a hlasuje pro či alespoň pasivně souhlasí s válečnými výdaji a vysláním jednotek na zastavení „těch barbarů“. Další informace o stejně krutém jednání strany opačné již nezískají takový emocionální význam. Jsou blokovány předcházející protikladnou emocí. Místo racionálního posuzování spravedlnosti či nespravedlnosti nastupují skandující davy. Tyto postupy využívala válečná propaganda již za první světové války, hojně se využívaly i v propagandě nacistické. Stará antisemitská nenávist byla založena na tvrzení, že Židé vraždí křesťanské pany.

Vedle obecného sklonu všech lidí podléhat tomuto typu emocionální manipulace, jsou na utrpení slabých zvláště citliví levicoví intelektuálové. Válečná propaganda NATO a USA je v případě balkánského konfliktu takto dostala do schizofrenní situace a neřešitelného vnitřního konfliktu, který paralyzoval jejich schopnost myslet i jednat. Strategicky důležité Kosovo je nyní obsazené západními vojenskými jednotkami a spíš ještě hodně dlouho bude. O demokracii a svobodě si mohou kosovští Albánci nechat zdát, i kdyby o ně skutečně usilovali, o čemž se

---

⁷⁰ jinou možnost zneužití tohoto schématu ukazuje Jiří Polák ve svém románu „Závody“ (nakl. L. Marek, Brno, 2003

dá s úspěchem pochybovat⁷¹. A to vše bez vážného odporu ze strany evropské veřejnosti.

Tuto oporu ze strany evropské po válce holandský filozof Hans Achterhuis ve své knize Politika dobrých úmyslů⁷². Důležité tedy je, utrpení které strany propaganda ukáže veřejností jako první. Budou to prchající kosovští Albánci či Srbové, Čečenci nebo Rusové? Vyháněny ovšem byly všechny tyto vyjmenované strany.

Bohužel, lidé rádi věří tomu, co je pro ne z různých důvodů výhodné. A tak věří propagandistickým tvrzením o „chirurgicky přesných“ zbraních, které zabíjejí jen vojáky. Avšak jak v Iráku, tak v Afghánistánu či na Balkáně tyto zbraně vždy zabíjely i civilní obyvatele, i ženy a děti. Pokud si toho sdělovací prostředky všimnou, přejdou to jako banalitu. Další na seznamu. Žádná moderní válka ovšem není možná jako „chirurgicky přesná operace“, vždy budou zabíjeni nevinní a dokonce i ti, které jsme údajně přišli osvobozovat. Každý, kdo tedy souhlasí s válkou, bere na sebe odpovědnost i za smrt těchto civilistů. Ale to je morálně obtížně přijatelné. Mnozí si přejí žít ve světě blahobytné a iluzím o sobě samé propadlé střední třídy. Do tohoto světa dobře zapadají chirurgicky přesné zbraně, ale nikoliv střelba vrtulníku do shromážděných civilistů (současný Irák). Věřit v takové zbraně, je tedy výhodné a uklidňuje to svědomí. Pokud dojde k vraždám civilního obyvatelstva a nelze to zcela zamlčet, jsme ochotni to považovat za vedlejší škody (collateral damage). Toto ignorování skutečnosti a dojmání se nad vlastním soucitem a vlastní humanitou, se současným prezíráním těch, s nimiž, jak tvrdíme, vlastně soucítíme, to je již Kunderou dávnou vylíčený „homo sentimentalis“ (v Nesmrtelnosti). Skoncujeme s pokrytectvím. Humánní války či humanitární bombardování neexistuje. Každá válka je krutá a umírá při ní množství nevinných.

Podíváme na to, jak si počínají známe skupiny a jednotlivci, kteří se u nás angažují na poli lidských práv, ty, kteří mají široký prostor ve sdělovacích prostředcích a rovněž politické ambice a vyjadřovali se k některé ze zmíněných válek. Na prvním místě to bude jistě Václav Havel, který založil Mezinárodní výbor pro demokracii na Kubě, zpolitizovaná nadace Člověk v tísni a velmi aktivní novinář J. Štětina, který kandidoval za Zelené do senátu.

Když se podíváme na aktivity výše zmíněných subjektů, zjistíme zajímavou skutečnost. Porušování lidských práv je nejvíce pálí právě v těch zemích, které nejsou příznivě nakloněny USA.

Václav Klaus je často kritizován za přehlížení otázky lidských práv v zemích, které navštěvuje. Avšak, když byl V. Havel v Saudské Arábii, rovněž se lidských právech nezmínil. Při tom lidé víry, než státní, mohou být zavřeni do vězení a mučeni, avšak rozhodně nemohou mít svobodu vyznání. V. Havel to sám kdysi komentoval takto: „Určité zvyklosti či úkazy zdejšího života, které nám připadají vzdálené a které bychom v jiných zemích mohli považovat za nespravedlnost, jsou historicky zformované tvary místního povědomí“⁷³.

---

⁷¹ Výraz sentimentální žvást je vypůjčené z jedné televizní diskuse o válce na Balkáně, kde jej použil Jiří Dienstbier, jeden z mála, který se nenechal zmanipulovat moralistní propagandou

⁷² Barister a Principal, Praha 2002

⁷³ LN 12.2.2001, s.8

Při zakládání výše zmíněného výboru a boj za lidská práva na Kubě ovšem pohled těchto lidsko-právních aktivistů nepadá na Guantanámo. Václav Havel i ředitel nadace Člověk v tísni vyjádřili jednoznačnou podporu pres. Bushe a jeho útočné války proti Iráku, avšak nikdo neslyšel od nich žádné vyjádření k dění v současných iráckých věznicích pod americkou spavou.

Pokud udělejme si seznam zemi, v nichž lidé trpí pod krutými režimy a roztřídíme je na spojence a odpůrce USA. Vedle si vypíšeme ty země, jež se dostávají pod palbu kritiky těchto lidsko-právních aktivistů. Nebude se tento seznam nápadně krýt se seznamem spojenců USA a nebudou v něm stejně nápadně chybět sice země kruté, ale přátelské? Pak se ovšem musíme ptát, jestli se jedná o lidská práva nebo o zájmy USA, posazované pod rouškou morálního rozhořčení a selektivní obrany lidských práv. Takto chápaná lidská práva je možné plně oprávněno nazvat sentimentální žvástem!

Z toho, co zde bylo dosud uvedeno, ovšem vyplývá ještě něco důležitějšího. Při obhajobě lidských práv, nemají-li být zcela, zdiskreditována, nesmí být brány ohledy na zájmy velmocí. Avšak ani takto nestranný, tedy spravedlivý soucit s trpícími nemůže nahradit racionální analýzu problému opírající se o fakta. Právě naopak. Morální postoj je možné poctivě zaujmout až po této analýze.

I když budeme usilovat o dodržování lidských práv skutečně nestranně, všude, kde jsou porušována a kde jí není dost, ani zdaleka si tím nezodpovíme na žádnou z podstatných otázek dneška. Proč jsou války? Proč je válka zrovna zde a nyní? Na čí straně je pravda a je-li možné přivést demokracii na tancích, nebo k ní musí dospět každá země, každý národ sám na základě vlastního vnitřního vývoje?

Jedna pozoruhodnost na závěr. Server Tiscali přinesl 17.9.2004 celou zprávu ČTK o Basajvově přihlášení se k atentátu v Beslanu. Tuto zprávu následně citovala sobotní vydání Lidových novin i Práva. Avšak něco v obou těchto případech chybělo. Informace, uvedená na Tiscali, že odměnu za „neutralizaci“ Basajeva, jehož popularita mezi Čečenci klesla „na bod mrazu“, vypsali ve výši 133 milionu korun i čečenští obchodníci. Vy si již na základě výše uvedeného můžete zvážít sami, jak je chybění této informace pro vás důležité a jestli obraz světa zbytečně komplikuje, či naopak činí pravdivějším.

Na závěr

Již v současné situaci je zřejmé, že i přes použití armády a jiných donucovacích prostředků jak z Čečenské tak i z Ruské strany - se objevily snahy vyřešit situaci, mírová jednání však o ukončení konfliktu zapojeny nebyly. Vstup Ruských vojsk na území Čečenska měl za cíl zabránit odtržení Čečenska od Ruské Federace a o nastolení ústavního pořádku v zemi a zachování statní a územní integrity RF. Týto donucovací orgány však fungovaly v rozporu s právním řádem, což vyvolalo mnohé protiprávní činy. Na obou stranách se základním politickým prostředkem se stala vojenská síla. Toto žádným způsobem nemohlo vést k oboustrannému vyřešení konfliktu. Základním cílem je vyřešit problém, který se jeví důvodním v cele Čečenské krize – a to problém reformování sociální struktury a od ní odvozeného problému majetku a její subjektů. Bohužel, v důsledku dlouholetého válečného konfliktu jediným závěrem, ke kterému došly Ruská vláda a

administrativní orgány Čečenské republiky, je to, že donucovací instituce nejsou účinným mechanismem federální vlády v ČR.

Dodatek:

1. Главные фигуры чеченского конфликта

ЧЕЧЕНСКАЯ РЕСПУБЛИКА ИЧКЕРИЯ

Администрация Президента и Кабинет министров

Масхадов Аслан Алиевич - президент Чеченской Республики Ичкерия (с января 1997 г.) и председатель Кабинета министров; убит 8 марта 2005 г.

Садулаев Абдул-Халим - преемник Аслана Масхадова с 9 марта 2005 г.
Басаев Шамиль - полевой командир чеченских вооруженных сил, первый заместитель Председателя Кабинета министров ЧРИ (с 23 августа 2005)

Закаев Ахмед - министр культуры, информации и печати, бывший специальный представитель Президента ЧРИ по переговорам (в 2003 г. получил политубежище в Великобритании)

Ахмадов Илясь - министр иностранных дел ЧРИ (до 14 августа 2005 г.)

Ферзаули Усман - министр иностранных дел ЧРИ (с 23 августа 2005 г.)

Умаров Докка - министр государственной безопасности (с августа 2004 г.)

Сулумхаджиев Апти - министр внутренних дел (с августа 2004 г.)

Удугов Мовлади - министр информации и печати (с 23 августа 2004 г.), бывший министр иностранных дел и пропаганды ЧРИ,

Хусаинов Абдул-Вахаб - министр образования и науки (с августа 2004 г.)

Хамбиев Умар – министр здравоохранения ЧРИ

Бисултанов Апти - министр социальной защиты (с августа 2004 г.)

Маигов Саламбек - спецпредставитель Президента ЧРИ в Москве (до 2003 г.)

Вачагаев Майрбек - пресс-секретарь Президента ЧРИ, представитель ЧРИ в Париже, арестован с сентября 1999 до июня 2000

Дудаев Джохар - бывший президент ЧРИ (убит в апреле 1996)

Яндарбиев Зелимхан - бывший президент ЧРИ (с апреля 1996 до января 1997, убит в марте 2004 г. В Катаре)

Арсанукаев Ваха - бывший премьер-министр, представитель Шамиля Басаева

Хамбиев Магомед - министр обороны ЧРИ (в марте 2004 г. сдался промосковским властям)

Абдуллаев Супьян - министр финансов (с августа 2004 г. до 14 августа 2005 г.)

Махашев Казбек - министр юстиции (с августа 2004 г. до 14 августа 2005 г.)

Мурдашев Вахита - министр связи (с августа 2004 г. до 14 августа 2005 г.)

Бисаев Иса - министр экономики (с августа 2004 г. до 14 августа 2005 г.)

Айбуев Зяудди - стас-секретарь (с августа 2004 г. до 14 августа 2005 г.)

Боевики

Хаттаб - полевой командир иностранных вооруженных сил в Чечне (умер в марте 2002)

Бакуев Бауди - командир северного фронта (убит в октябре 2000)

Бараев Арби - полевой командир, известный организатор похищений между двумя чеченскими войнами (убит в июне 2001)

Бараев Мовсар - полевой командир, захвативший в октябре 2002 г. московский театр на Дубровке (убит в октябре 2002)

Гелаев Руслан (Хамзат) - полевой командир (убит в феврале 2004)

Радуев Салман - полевой командир (осужден в декабре 2002, лишен свободы пожизненно, умер в тюрьме в декабре 2002)

Цагароев Руслан - полевой командир (убит в июле 2001)

ПРОРОССИЙСКАЯ ЧЕЧЕНСКАЯ АДМИНИСТРАЦИЯ

Президент и правительство (после выборов 2004 г.)

Алу Алханов - президент

Сергей Абрамов - председатель правительства

Рамзан Кадыров - вице-премьер

Абдул-Кахир Израйилов - вице-премьер и руководитель аппарата президента и правительства

Белкис Байдаева - вице-премьер по социальным вопросам

Дукваха Абдурахманов - министр сельского хозяйства

Лема Хасуев - уполномоченный по правам человека в Чечне

Исмаил Байханов - председатель Центральной избирательной комиссии (с 9 декабря 2004)

Абдул-Керим Арсаханов - председатель Центральной избирательной комиссии (до 9 декабря 2004)

Президент и правительство (после выборов 2003 г.)

Ахмат Кадыров - президент (убит 9 мая 2004 в результате взрыва на стадионе в Грозном)

Таус Джабраилов - председатель Госсовета (с 11 мая 2004)

Сергей Абрамов - председатель правительства (после 9 мая 2004 и.о. президента)

Рамзан Кадыров - вице-премьер (с 10 мая 2004), начальник спецотрядов чеченской милиции

Эли Исаев - вице-премьер - министр финансов

Абу Сугаипов - министр строительства, архитектуры и жилищно-коммунального хозяйства

Алу Алханов - министр внутренних дел

Руслан Автаев - министр по делам гражданской обороны и чрезвычайным ситуациям

Шахид Ахмадов - министр здравоохранения:

Лема Дадаев - министр общего и профессионального образования

Абдула Магомадов - министр экономического развития и торговли

Хайдар Алханов - министр по делам физической культуры, спорта и туризма

Амадий Темишев - министр промышленности, транспорта и связи

Магомед Вахаев - министр труда и социального развития

Висради Анасов - министр имущественных и земельных отношений

Мовсур Ибрагимов - министр по национальной политике, информации и внешним связям (с 21 мая 2004)

Мовла Осмаев - министр культуры Чеченской Республики

Мовсар Темирбаев - глава администрации г. Грозного

Юнус Арсамаков - председатель комитета по бытовому обслуживанию населения

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ

Администрация Президента

Путин Владимир Владимирович - Президент Российской Федерации

Казанцев Виктор - полномочный представитель Президента РФ в Южном федеральном округе (до 2004 г.)

Яковлев Владимир - полномочный представитель Президента РФ в Южном федеральном округе (с марта 2004 г.)

Боковиков Владимир - заместитель полпреда президента РФ в Южном федеральном округе

Полтавченко Георгий - полномочный представитель Президента РФ в Центральном федеральном округе

Каламанов Владимир - бывший спецпредставитель президента РФ по обеспечению прав и свобод человека и гражданина в Чечне; в июне 2002 года назначен постоянным представителем России при ЮНЕСКО в Париже (Франция).

Султыгов Абдул-Хаким - бывший спецпредставитель президента РФ по обеспечению прав и свобод человека и гражданина в Чечне

Ястржембский Сергей - помощник Президента РФ по вопросам Чечни; с марта 2004 года специальный представитель Президента РФ по вопросам развития отношений с Европейским союзом

Елагин Владимир - министр, курирующий экономического развития Чечни (2000-2002)

Павел Крашенинников - бывший глава комиссии Государственной Думы по расследованию преступлений в Чечне

Станислав Ильясов - федеральный министр по делам Чечни (2002-2004), премьер-министр пророссийского правительства Чечни (2001-2002)

Армия

Баранов Валерий - (генерал-полковник) бывший комендант Северокавказского военного округа

Баранов Александр - командующий войсками Северокавказского военного округа (с июля 2004 г.)

Бабичев Иван (генерал-лейтенант) - военный комендант федеральной войск в Ханкале

Ларченко Александр (генерал-майор) - командующий Западной группировкой федеральных сил в Чеченской республике

Манилов Валерий Леонидович (генерал-полковник) - бывший первый заместитель начальника Генерального штаба Вооруженных сил РФ

Молтенской Владимир (генерал) - бывший командующий объединенной группировкой войск на Северном Кавказе

Трошев Геннадий (генерал-полковник) - в 2000-2003 гг. командующий войсками Северо-Кавказского военного округа, с 2003 года советник

Квашнин Анатолий - начальник Генерального штаба Вооруженных сил РФ (до июля 2004 г.)

2. Přehled velkých teroristických a dalších útoků, k nimž došlo během současného čečenského konfliktu (od září 1999)

Tento přehled obsahuje velké a střední teroristické útoky a útoky na politicko-vojenské cíle s dopadem i na civilní obyvatelstvo. Tyto útoky byly spáchány občany různých národností (čečenské, ruské a dalších) a různých funkcí (příslušníci hnutí odporu, ruských vojenských a policejních složek, promoskevských čečenských složek a tajných služeb). Počty obětí pocházejí z oficiálních zdrojů, skutečné počty mohou být odlišné.

1999

4. září 1999 - výbuch nákladního vozu s výbušninou před čtyřpatrovým domem obývaným

- rodinami ruských vojáků v dagestánském Bujnasku (64 obětí)
5. září 1999 - obsazení sedmi dagestánských vesnic několika tisíci čečenskými ozbrojenci
8. září 1999* - výbuch v osmipatrovém obytném domě na ulici Gurjanova v Moskvě (109 obětí)
13. září 1999 - výbuch v sedmipatrovém obytném domě na ulici Kaširskoje šosse v Moskvě (124 obětí)
16. září 1999 - výbuch před osmipatrovým obytným domem ve Volgodonsku (18 obětí)

* k výbuchu došlo těsně před půlnocí, a proto některé zdroje chybně uvádějí datum 9. září

2000

6. června 2000 - výbuch u policejní budovy v obci Alchan-Jurt u Grozného provedený sebevražednou atentátnicí v nákladním voze s výbušninou, možná za pomoci společníka (2-17 obětí)
- 2.-3. červenec 2000 - pět útoků na ruské jednotky v Čečensku (dva v Gudermesu a po jednom v Urus-Martanu, v Argunu a u vesnice Novogrozněnskij) provedený sebevražednými atentátníky v nákladních vozech s výbušninami. (33-54 obětí)
9. červenec 2000 - výbuch na tržišti ve Vladikavkazu (6 obětí)
8. srpen 2000 - výbuch v podchodu na Puškinově náměstí v Moskvě (13 obětí)
6. říjen 2000 - tři výbuchy v jihoruském Stavropolském kraji (jeden v Pjatigorsku a dva v Nevinnomyssku) (2-4 obětí)
12. říjen 2000 - výbuch automobilu s výbušninou před policejní stanicí v Okt'abrské čtvrti Grozného (17 obětí).
9. prosinec 2000 - výbuch vozu s výbušninou v obci Alchan-Jurt u Grozného (21 obětí)

2001

15. březen 2001 - únos letadla na lince Istanbul-Moskva se 162 pasažéry do saudskoarabské Mediny třemi Čečenci. Po dvou dnech saudskoarabské bezpečnostní složky rukojmí osvobodily, přičemž byl zabit jeden únosce, jedna letuška a jeden pasažér.
24. březen 2001 - tři téměř současné výbuchy aut v jihoruských městech Miněralnyje Vody a Jessentuki a v obci Adyge-Chabl u Čerkessku (28 obětí)
- 22.-23. duben 2001: přepadení hotelu Swissotel v Istanbulu pročečenskými ozbrojenci, kteří se druhý den vzdali (0 obětí)
19. červen 2001 - výbuchy třech bomb v Gudermesu (3 obětí)
3. září 2001 - výbuch v budově promoskevské čečenské vlády v Grozném během zasedání kabinetu (1 oběť).
19. srpen 2001 - výbuch na tržišti v jihoruské Astrachani (8 obětí)
28. srpen 2001 - výbuch zaparkovaného auta v okamžiku průjezdů nákladního vozu s ruskými vojáky a následná přestřelka v čečenské vesnici Cocin-Jurt (12 obětí)

2002

9. květen 2002 - výbuch na hlavním náměstí v dagestánském Kaspijsku během oslav konce 2. světové války (42 obětí).
16. září 2002 - výbuch na Vítězném náměstí v Grozném (8 obětí)
10. říjen 2002 - výbuch na policejní stanici v Zavodské čtvrti Grozného (25 obětí).
19. říjen 2002 - výbuch auta u provozovny McDonald's na ulici Pokryškina na jihozápadě Moskvy (1 oběť)

23.-26. říjen 2002 - přepadení divadelního komplexu na Dubrovce v Moskvě a vzetí do zajetí přes 1000 rukojmích, následované rozporuplnou osvobozovací operací (120-130 obětí)

27. prosinec 2002 - výbuch u budovy promoskevské čečenské správy v Grozném provedený třemi sebevražednými atentátníky řídicími dva nákladní vozy s výbušninou (71-80 obětí)

2003

12. květen 2003 - výbuch u vládního komplexu v severočečenské obci Znamenskoje provedený zřejmě jedním až třemi (?) sebevražednými atentátníky řídicími nákladní vůz (kolem 60 obětí)

14. květen 2003 - výbuch na shromáždění u příležitosti náboženského svátku ve východočečenské vesnici Ilaschan-Jurt způsobený sebevražednou atentátnicí útočící na promoskevské čečenské vedení (26 obětí, včetně druhé sebevražedné atentátnice)

5. červen 2003 - výbuch autobusu převážejícího personál ruského vojenského letectva způsobený sebevražednou atentátnicí (20 obětí vč. pachatelky)

5. červenec 2003 - dva výbuchy během rockového festivalu na stadionu v moskevském Tušinu způsobené dvěma sebevražednými atentátnicemi (17 obětí vč. pach.)

10. červenec 2003 - výbuch při zneškodňování bomby na ulici 1-aja Tverskaja-Jamskaja v centru Moskvy (1 oběť-pyrotechnik)

1. srpen 2003 - výbuch u vojenské nemocnice v severoosetském Mozdoku způsobený sebevražedným řidičem nákladního vozu (50 obětí)

3. září 2003 - výbuch vlaku Kislovodsk-Miněralnyje Vody (5-6 obětí)

5. prosinec 2003 - výbuch vlaku u jhoruského města Jessentuky (42-47 obětí)

9. prosinec 2003 - výbuch u hotelu Nacional v centru Moskvy způsobený sebevražednou atentátnicí (5-6 obětí)

2004

6. únor 2004 - výbuch v soupravě moskevského metra poblíž stanice Avtozavodskaja (40 obětí)

9. květen 2004 - atentát na promoskevského čečenského prezidenta Achmada Kadyrova při oslavách konce 2. světové války na stadionu v Grozném (7-9 obětí, včetně Kadyrova)

21.-22. červen 2004 - koordinované útoky na policejní a vojenské cíle v Ingušsku provedené hnutím odporu (100 obětí)

24. srpen 2004 - téměř souběžné výbuchy dvou ruských civilních letadel směřujících z Moskvy do Volgogradu a Soči (89-90 obětí)

31. srpen 2004 - výbuch před stanicí metra Rižskaja v Moskvě provedený sebevražednou atentátnicí (10 obětí)

1.-3. září 2004 - obsazení školy v severoosetském Beslanu pročečenským komandem a vzetí do zajetí kolem 1300 rukojmích, následované nepovedenou osvobozovací operací (331 obětí)

2005

4. červen 2005 - útok na vesnici Borozdinovskaja na severovýchodě Čečenska provedený promoskevskými čečenskými silami (12 mrtvých)

13.-14. říjen 2005 - útoky na silové struktury v kabardino-balkarském Nalčiku provedené asi 200 ozbrojenci, převážně místních mladých mužů (dle ruských zdrojů 137 obětí, z toho 33 policistů a 104 vojáků, 12 civilistů a 92 útočníků; dle čečenských zdrojů 181 obětí, z toho 140 policistů a 41 útočníků)

Další Literatura :

Barany Zoltan, Moser Robert, G., Russian Politics, Cambridge 2001
Cornell Svange, E., Small Nations and Great Powers, London 2001
Herspring Dale, R., Putin's Russia: Past Imperfect, Future Uncertain, Oxford 2003
Kagarilitsky Boris, Russia under Yeltsin and Putin, London 2002
Sakwa Richard, Putin: Russia's Choice, New York 2004
Shevtsova Lilia, Putin's Russia, Washington 2003
Shevtsova Lilia, Yeltsin's Russia: Myths and Reality, Washington 1999